

EKONOMİDE MİLLÎ GÖRÜŞ*

 Gürkan ÜÇÜNCÜ^a

 Hakkı BÜYÜKBAŞ^b

Öz

Bu çalışmada, farklı söylemleri ve iktidarlarındaki farklı icraatlarıyla dikkatleri üzerlerine çeken "Millî Görüş" olarak tanınan, kurucusu Necmettin Erbakan olan, kurguladığı "Adil Düzen" ideolojisinde Millî Görüş'ün ekonomi politikaları araştırılmıştır. Millî Görüş Hareketi'nin Türk toplumu için hem siyasi hem de dini açıdan uygun siyasi bir yapı olduğu, tüketmekten çok üretmeye önem verildiği, adil bir düzen için ekonomide, hukukta, sosyal hayatta değişikliklere gidilmesi gerektiği ve bunu yaparken de İslam dininin getirdiği kuralları da çiğnemenin yapılması gerektiği yönündedir. Çalışmamızda Erbakan Hükümeti veya REFAHYOL Hükümeti olarak da bilinen 54. Türkiye Hükümeti Dönemi'nde Millî Görüş çizgisinde işçi, emekli, çiftçi, öğrenci gibi sınıflara, tarımda, sanayide, turizmde, ticaretle ve tüm bu ekonomik konuların yanında dezavantajlı gruplar (engelli, yoksul, kimsesizler...) için neler yapıldığı incelenmiştir. Bu hareket için ileri sürülen çeşitli eleştirel tezlerden de yararlanarak, objektif bir bakış açısıyla sonuçları karşılaştırmalı olarak tahlil edilmiştir. Millî Görüş' e göre iç piyasa ve yurtdışı bir bütün olarak ele alınmış ve Millî Görüş'ün ekonomiye bakışı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Millî Görüş, Adil ekonomik düzen, Serbest piyasa.

NATIONAL VIEW IN ECONOMY

Abstract

In this study, the economic policies of Milli Gorus were investigated in the ideology of "Just Order", which was founded by Necmettin Erbakan, known as "Milli Gorus", which attracts attention with its different discourses and different actions in power. The National Vision Movement is a political structure that is both politically and religiously appropriate for Turkish society, emphasis is placed on producing rather than consuming, changes in the economy, law and social life must be made for a fair order, and while doing this without violating the rules of the religion of Islam. it is necessary. In our study, in the period of the 54th Government of Turkey, also known as the Erbakan Government or the REFAHYOL Government, in the National Vision line, classes such as workers, pensioners, farmers, students, in agriculture, industry, tourism, trade and all these economic issues, as well as disadvantaged groups (disabled, poor, orphans...) was

*Bu çalışma, "Millî Görüşün ekonomiye bakış açısı ve 54. Hükümetin ekonomi politikaları" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

^a Yük. Lis. Öğr., Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, gurkanucuncu061@gmail.com

^b Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, İİBF, hakkibuyukbas@erciyes.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 27.12.2022, Makale Kabul Tarihi: 28.08.2023

examined for what was done. By making use of various critical theses put forward for this movement, its results were analyzed comparatively from an objective point of view. According to Milli Gorus, the domestic market and abroad were handled as a whole and the view of Milli Gorus on the economy was examined.

Keywords: National Vision, Fair economic order, Free market.

Giriş

Millî Görüş, bir kavram ve dünya görüşü, bir toplum düzeni anlayışı veya bir ideoloji ve siyasal bir hareket olarak ünlü siyasetçi ve düşünce adamı olarak Prof. Dr. Necmettin Erbakan tarafından geliştirilip Türk siyasal hayatına kazandırılmış olup toplumumuz ve düşünce hayatımızda bir hayli etkili olmuştur. Millî Görüş, öncelikli olarak Batı'dan aktarılan düşünce, ideoloji ve yine Batı'dan esinlenerek gelişen hareketlere karşı bir alternatif düşünce, toplumsal ve ekonomik düzen ve giderek bir siyasal hareket olarak gelişip biçimlenmiştir. Millî Görüş düşüncesi, Batı kaynaklı /esinli toplum ve ekonomik düzen ve siyaset anlayışının ülkemizde uğradığı başarısızlık ve ülkemizde yarattığı sorunlara bir cevap niteliğinde düşünülmüş olup temelinde toplumumuzun tarihi süreç içerisinde oluşturduğu birikim ve tecrübeye dayanarak 'kendi milletimizin' görüşü olarak tasarlanmış ve giderek biçimlenmiştir.

Gerçekten de Millî Görüş incelendiğinde, bir tarihi tecrübeye, belli bir toplumsal ve ekonomik düzen tasavvuruna dayandığı görülebilmektedir. Millî Görüş, bir düşünce, anlayış, bir bakış açısı, bir dünya görüşü, bir ideoloji ve siyasal bir hareket olarak çok farklı şekillerde çeşitli akademisyenler tarafından tanımlanmış ve nitelendirilmiştir. Bu bakımdan Millî Görüş çok yönlü devasa bir yapı olarak nitelendirilebilir. Millî Görüş partileri etkili aktörler olarak Türk siyasal hayatında yer almışlar, hatta örneğin Refah Partisi bir Millî Görüş düşüncesine dayalı bir parti olarak, koalisyon biçiminde ve kısa süreli de olsa, siyasal iktidara taşınmayı başarmış ve temel ilkeleri doğrultusunda belli bir toplum ve ekonomi siyaseti uygulamayı başarmıştır. Millî Görüş, adil bir toplumsal ve ekonomik düzen kurma iddiası nedeniyle, kendi toplum ve ekonomi düzen anlayışını 'Adil Düzen' kavramı ile tanıtmıştır. Millî Görüş belirtilen nedenlerle kamuoyunda giderek Adil Düzen şeklinde de anlaşılmıştır.

Bu çalışmada Millî Görüş, çok yönlü olarak değil, ekonomiye bakış açısı çerçevesinde incelenmiş, hükümet ettiği dönem boyunca iktisat politikası; vergi politikası, adil düzende kredi anlayışı, para politikaları, faiz konuları, ücret politikası genel olarak iktisat nizamı ele alınmıştır. Millî Görüş, temellerini, büyük ölçüde Türk Milletinin tarihte tecrübe ettiği biçimiyle, İslami kurallara dayandırmaktadır. Millî Görüşte adil ekonomik düzen, insanları sömüren, kapital ve sosyalist düzenlerin ilkelerinden bağımsız İslami ilkelere dayanan bir ekonomik sistem olarak görülmüş olup inanç sistemlerini 'hak' ve 'batıl' olarak ikiye ayırmıştır. Buna göre 'Hak Din' İslam dinidir ve bir din olarak İslamiyet sadece inanç ilkeleri ve buna bağlı ibadet ritüellerinden ibaret olmayıp aynı zamanda bir toplumsal ve ekonomik düzen öngörmektedir. Yani İslamiyet, toplumu, siyaset ve ekonomiyi de biçimlendirmektedir. Buna göre bizim toplumumuz esasen tarihi tecrübe ile biçimlendirmiş ve olgunlaştırmıştır. Dolayısı ile tarihimizde oluşmuş toplum ve iktisat düzeni İslam inancı ile toplumumuz tarafından biçimlendirilmiştir. Günümüzde yapılacak şey bu tarihi tecrübeyi aktüalize etmektir. Bunun dışındaki anlayışlar yanlış görülmüştür. Zira, Millî Görüş'e göre, günümüz Batı esinli toplum ve iktisat düzen anlayışları belli inanç ilkelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa ki İslam dışındaki tüm inanç ilkeleri batıldır, yanlıştır ve toplumumuza fayda getirmeyip sorunlar üretecektir. Şu halde, buna göre, Türkiye ve Türk toplumu Milli görüş siyasetini takip etmelidir.

Millî Görüş, öne sürdüğü toplum ve ekonomik düzen anlayışını ifade eden 'adil ekonomik düzen' sermaye merkezli değil, öncelikle insan merkezli bir düzene dayanmaktadır. Dolayısı ile insan teki sermaye tahakkümüne terk edilmemelidir ve özenle üzerinde vurgu yaptığı konulardan biri de sosyal güvenlik hususu olmuştur. Adil Ekonomik Düzen' de sosyal güvenlik insan odaklı hakkın üstünlüğünü ve refahın tüm ülke sathına adaletli bir şekilde yayılması savunan temel esaslara dayanmıştır.

Millî Görüş, Millî Görüş Hareketi olarak Prof, Dr. Necmettin Erbakan'ın öncülüğünde ortaya çıkmış ve biçimlenmiş, siyasal bir dünya görüşüne doğru evrilmiştir. Türkiye'yi hem maddi hem de manevi alanda kalkındıracak milli bir şuurun oluşturulması ana hedef sayılmıştır. Hem toplumsal hem de siyasal bir düşünceye dayanan Millî Görüş hareketi, belirtildiği gibi öncelikle siyasal bir hareket olup Türkiye gündeminde önemli yer bulabilmiştir. Bu çalışmada Millî Görüş'ün ekonomiye yaklaşımı ve önemli görülen bazı iktisat politikası uygulamaları irdelenmeye çalışılacaktır. Böylece Millî Görüş hakkında belirtilen çerçevede anlayışımızın sağlıklı bir şekilde geliştirilmesine katkı sağlanmış olacaktır.

A: MİLLÎ GÖRÜŞ'ÜN EKONOMİYE BAKIŞ AÇISI

Ekonomi günümüz toplumlarında en çok üzerinde durulan bir fenomendir. Toplum sorunları, ekonominin iyileştirilmesi ile daha kolay çözülebileceği inancı oldukça yaygındır. Dolayısı ile tüm ideoloji, dünya görüşü ve toplum anlayışları ekonominin önemi ve toplumdaki yeri konusuna ağırlık vermiş, öneriler sunmuşlardır. Millî Görüş de ekonomiye yaklaşımını ortaya koymaya önem vermiş ve bunu Adil Ekonomik Düzen kavramı ile açıklamaya çalışmış, bir model oluşturmaya çalışmıştır. Millî Görüş hem bir siyasal harekettir hem de bir düşünce sistemi ve ekolüdür. Millî Görüş Adil Ekonomik Düzen kavramı etrafında ülkemiz için yeni bir ekonomik model önerisi sunma iddiasındadır. Bu model Yeni-Liberal Ekonomi Modeli politika ve uygulamalarından doğan sorunlara bir tepki olarak doğmuştur, denilebilir. İktisadi düzen arayışlarının, yeni liberalizmin egemenliği sonrası tükenmiş olması veya bu arayışların rafa kaldırılmış olması Adil Ekonomik Düzen 'in bir ekonomik model olarak ortaya konulması ve tartışılması ilgi çekicidir. Bu çalışma bu çerçevede bir katkı olarak düşünülmüştür. Konu aşağıda ana hatları ile ele alınıp tartışılacaktır.

1.1. Millî Görüş'te İktisat Nizamı ve Faiz Anlayışı

Millî Görüş, temellerini belirtildiği gibi önemli ölçüde İslami kurallara dayandırmaktadır. İslam'ın ekonomi üzerinde en katı kuralı faiz yasağı konusu olduğu söylenebilir. Günümüz sermaye merkezli geçerli iktisat politikaları modelleri de faizi önemli ve modern ekonominin vaz geçilmez bir unsuru olarak sunmaktadır. Millî Görüş düşüncesinin banisi Necmettin Erbakan'ın külliyatında bizlere Millî Görüş'ün faize bakış açısını şu şekilde aktardığı görülmektedir; 'Faiz kapitalist düzenin bir sonucudur ve kapitalist düzende adalet ve denge yoktur. Dolayısıyla faiz konusu çözülmeyen toplumda huzur ortamının sağlanması mümkün değildir' (Erbakan, 2014, s. 91). Dolayısı ile Erbakan, günümüz ekonomik düzen ve politikalarının temel sorunu olarak faizi görmektedir. Faizin kaldırılması ile daha dengeli, daha insani bir ekonomik düzenin mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Faiz ile sermaye sahiplerine ek gelir aktarıldığı, madur olan kesimin ise geniş halk kesimi olduğu ileri sürülmektedir. Temel olarak faiz emekçilerin aleyhine sermayedarların lehine haksız kazanç olduğu düşünülmektedir.

Millî Görüş'e göre mevcut ekonomik düzende iç piyasaya ve yurtdışına olan borçların giderek arttığı ve bu borçlardan kaynaklı faiz taksitlerinin ödenmesi için tekrardan borçlanıldığı, Türkiye ekonomisinin de bu sarmaldan bir türlü kurtulamadığı görüşünü benimsediği görülmektedir. Bu borçların ödenmesinde de devletin en büyük geliri olan vergi gelirlerinin büyük bir kısmını kapsadığı anlaşılmaktadır. Ülkemiz işgücü ve genç nüfus bakımından avantajlı bir konumda olmasına rağmen bu potansiyel, faiz karşısında erimektedir. Ülke yinelenen borç krizleri ile ekonomiyi felce uğratmaktadır,

istihdamı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bağımsız ekonomi politikaları üretilmemekte dış mihraklar ülke çıkarlarına aykırı amaçlarını gerçekleştirmek için bizi esir almaktadır (Erbakan, 1991, ss. 240-243). Zira ülke gelirinin önemli bir kısmı faiz giderlerini kapatmak için kullanıldığı için yatırıma dönüşmemektedir. Oysa ki milli gelir faiz giderini karşılamak için değil, yeni yatırım ile istihdam ve üretimi genişletmek için değerlendirilmelidir, bu anlayışa göre. M. Mustafa Uzun'un "Adil Düzen" kitabında Necmettin Erbakan'ın ortaya atmış olduğu adil düzenin temel esaslarında faizi şu şekilde açıklamaktadır:

Millî Görüş anlayışına göre, "Adil Ekonomik düzende bütün faizler kaldırılmıştır ve bütün vergi ve fon kanunlarının hepsi lağvedilmiştir. Devlet gelirini ancak ve sadece üretime yaptığı katkı ve hizmetleri karşılığında kendi hakkı olarak ve hakkı ne kadarsa o kadar olarak alır ve devletin geliri böylece temin edilmiş olur. Adil düzende darphanede karşılıksız para basarak Millet'in hakkını yemek yoktur. Adil düzende emir ile paranın değerini değiştirmek suretiyle millet'in hakkını yemek yoktur. Adil düzende bugünkü bankacılık sisteminin yaptığı gibi fakirin hakkını alıp zengine vermek düzeni yoktur. Batık krediler kredi dağıtımındaki haksızlıklar ve yüksek kredi faizleri ile milyonların ezilmesi gelir dağılımının bozulması ekonominin tahribi yoktur. Diğer bir ifadeyle adil düzende hali hazır faizci kapitalist nizamın ve bugünkü ekonomik köle düzeninin beş mikrobunun hiçbirisine yer verilmemiştir" (Uzun, 2014, s. 25-26).

Millî Görüş kendi ekonomik düzen anlayışını 'Adil Ekonomik Düzen Modeli' şeklinde formüle etmiştir. Bu ekonomi anlayışında adalet anahtar bir kavram olarak durmaktadır. Konu aşağıda ele alınmıştır.

1.2. Millî Görüş'te Adil Ekonomik Düzen Modeli

Ülkemizin Turgut Özal döneminde serbest piyasa ekonomisine geçmesi sonucunda ihracat giderleri artmış, ülke ekonomisi cari açık problemi ile karşı karşıya gelmiştir. Turgut Özal Yeni Liberal ekonomi politikaları uygulamış ve bu politikalar ise ülkenin ekonomik sorunlarını temelli biçimde çözememiştir, belli ve sınırlı başarı ile sınırlı kalmıştır. Yeni Liberal ekonomi politikaları faiz oranlarında yükselmeye sebebiyet vermiştir. Faiz oranlarının artması, ülkede sermayenin üretim döngüsünden çıkıp, bankalarda mevduat hesaplarında beklemesine yol açmıştır. Bunun sonucu olarak da Türkiye; enflasyon, işsizlik, borçlanma gibi sorunlarla karşı karşıya kalmış, gelir dağılımı arasında ciddi derecede uçurumlar meydana gelmiştir (Karlık, 2009, s. 422). Bu da ülkemizin ekonomik sorunlarını çözememiştir. Bu Yeni liberal ekonomi politikaları Erbakan'ın tepki ve eleştirisine maruz kalmıştır.

Erbakan 1991 yılında kaleme aldığı "Adil Ekonomik Düzen" kitabında, Adil Ekonomik Düzen sisteminden her yönüyle toplumun ihtiyaçlarını karşılayan bir düzen olarak bahsetmektedir. Bu düzen, kapitalizm ve komünizmin toplum için faydalı olan serbest piyasa rekabeti gibi yönlerini barındırmaktadır. Ancak kapitalist düzenin sömürü aracı olan "faiz" Adil Ekonomik Düzen'de yer almamaktadır. Her ne kadar sosyalist ekonomi sistemi faiz aracı barındırmasa da çalışanların motivasyon kaynağı olan mülkiyet hakkı ve kar sistemine karşı bir düzen olduğu için piyasa koşullarında karşılığı bulunmamaktadır (Erbakan, 2014, s. 214) ve ekonomide verimsiz bir sonuç doğurmaktadır. Ancak bunun alternatifi olarak kapitalist piyasa ekonomiyi de görmek yanlıştır. Kapitalizm bir sömürü sistemidir, o nedenle ülkemize katkı sağlayamaz. Bu yönleri ile Erbakan Özzal'ın ekonomi politikasını eleştirmiştir. Kendi milli kültürümüzden kaynaklanan bir çözüm vardır Erbakan'a göre. O da Adil Ekonomik Düzendir. Adil Ekonomik Düzen, insanları sömüren kapital ve sosyalist düzenlerin ilkelerinden bağımsız İslami ilkelere dayanan bir ekonomik sistemdir. Erbakan; 1980 ve 1990'lı yıllarda hiçbir üretim yapılmaksızın paradan para kazanma döneminde ülkeyi ekonomik gelir

adaleti açısından daraltan sisteme alternatif olarak faiz barındırmayan, ancak üretime dayalı ve kar ortaklığı sistemi üzerine kurulu program geliştirmiştir (Erbakan, 2010, ss. 35-40).

Adil Ekonomik Düzen, inanç sistemlerinden kaynaklı ekonomik sistemleri “hak” ve “batıl” inanca bağlı olarak ikiye ayırmıştır. İslami literatürde “Hak” ifadesi gerçek, değişmez ve her şart altında doğru olan şey olarak açıklanır. Hak anlayışına göre hak dört sebepten doğar; a) Temel insan hakları; Cenab-ı Hakk’ın tüm insanlara eşit olarak verdiği haktır. (Yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, inancın korunması hakkı vs.). b) Emek c) Karşılıklı rıza ile yapılan mukavele d) Adalet gereği doğan haklardır. Bu sebepler harici hiçbir anlayış kabul edilemez. Zira hakkın doğması ancak hak olan inanca bağlı, ondan kaynaklanan ekonomi politikaları ile mümkündür. Bu, kuvvetten tutun tüm imtiyazlara kadar, hepsi, hiçbiri hak sebebi olamaz. “Batıl” ifadesi ise temeli olmayan devamsız, her şart altında yanlış olan şey olarak açıklanmaktadır. Menfaat, çoğunluk vb. hak sebebi sayılamaz. Hakk’a dayalı ekonomik sistemler “hakkı üstün tutan medeniyet”, “batıl”a dayalı ekonomik sistemler ise “kuvveti üstün tutan zihniyet” olarak tanımlanmaktadır. Gücünü haktan değil de kuvvetten, üstün olandan ve maddeden alan ekonomik sistemlerin topluma fayda sağlaması mümkün değildir (Erbakan, 2014, ss. 261-262). Kuvveti üstün tutan zihniyete örnek verecek olursak bu kesinlikle ‘İrkçı Emperyalizmdir. Komünizm ve kapitalizm aracılığıyla insanları ezen bu batıl zihniyetin insanlığa mutluluk, huzur getirmesi söz konusu bile değildir (Çetinkaya, T, 2018).

Adil Ekonomik Düzen anlayışı; kendini bankacılık sisteminin karşısında olarak konumlandırmamıştır. Aksine paraların yine bankalar aracılığıyla toplanacağını ancak paranın değer artışının faiz argümanı ile değil katılımcıların kar ortağı olarak sıfatlandırılmasıyla arttırılacağını vurgulamaktadır. Böylece herkesin yatırdığı para oranında alacağı kâr payı kadar sermayesi değerlendirilmiş olacaktır (Bayyigit, 1997, s. 752). Banka ve kredi sisteminde Millî Görüş’ün amacı, belli bir sermaye grubunun değil, sıradan vatandaşın hem kar etmesi hem de yatırım odaklı sermayelerde aktif olması anlamına gelmektedir. Artan pahalılıkta ve faizin getirmiş olduğu düzen değişikliğine karşın sanayide büyük milli hamleyi yaparak ticari, sınai ve tarımsal teşekküllere hissedar olmak ve vatandaşın bu sermayeyi içselleştirerek ekonomik ve içsel huzuru sağlaması hedeflenmektedir (Erbakan, 2014, ss. 101). Böylece tüm toplum üyeleri ekonomik refahtan pay alabilecektir ve toplumda ekonomik sınıflaşma engellenmiş olacaktır. Kapitalizmde olduğu gibi sermayedar sınıfın serbest piyasa yoluyla diğer toplum üyelerine tahakkümü engellenmiş olacaktır. Bu yönüyle Adil Ekonomik Düzen, Kapitalizmden farklılaşmaktadır. Adil Ekonomik Düzen ilkeleri aşağıda ele alınacaktır.

1.2.1. Adil Ekonomik Düzenin Temel Özellikleri

Esasen Sosyalist Ekonomik Model’in Sovyetler Birliği yıkımı ile ortadan kalkması sonucu serbest piyasa ekonomisi tartışmasız ekonomik model olarak sunulmaktadır. Almanya’da Sosyal Piyasa Ekonomisi, Çin’de Sosyalist Piyasa Ekonomisi modelleri literatürde, en azından Türkçe literatürde pek tartışma konusu yapılmamaktadır. Ekonomik Model veya Düzen tartışmaları sonlanmış gözükmemektedir. Böyle bir ortamda Adil Ekonomi Düzen önerisi başlı başına ekonomik doktrinler ve düzenler arayışına bir katkıdır ve böyle yaklaşmak uygun gözükmemektedir. Bu çerçevede Millî Görüş’ün Adil Ekonomik Düzen anlayışını aydınlatmak önemlidir. Bu çalışma konunun bu önemi dolayısı ile kaleme alınmıştır. Kapitalist ekonomi sisteminin veya güncel anlatımla yeni liberal ekonomi yaklaşımının güncel problemlere yönelik çözümünün Türkiye gibi ülkelerde başarılı olmaması, ülke sorunlarına çözüm getirememesi, gelirden adalet sağlayamaması, ülkeler arası gelir ve gelişmişlik dengesizliği yaratması kapitalist sistemi tartışmalı hale getirmektedir. Kapitalist sisteme göre faiz, yatırımların olmazsa olmazıdır ve yatırımcıya ek bir yük getirmektedir. Bu da yatırımı sınırlamaktadır. Nakit para faiz

vaadiyle bankalarda beklemekte üretime ve yatırıma dönüşmemektedir. Bu durum ülke ekonomisinde kısırlaşmaya sebep olmakta, üretim maliyetlerini faiz yükü sebebi ile arttırmakta, halkın refah seviyesini düşürmektedir. Kapitalist sistemin getirmiş olduğu bu dezavantajlar sebebi ile faizsiz ekonomi konusunda çalışmaların yapılması ihtiyacı duyulmuştur. İslami kurallara göre faiz haram kılınmış, haksız kazanç sayılmıştır. Dolayısıyla Müslümanlar arasında faizsiz ekonomi sistemi arayışı yaygınlaşmıştır. Bu durum sonucunda faizsiz ekonomi sistemi kapitalist sistemin alternatifi görünümünü almıştır (Ersin & Duran, 2017). Millî Görüş ekonomi anlayışı bu bakımdan ilginçtir ve anlamlı bir perspektif sunma iddiasındadır.

Erbakan'a göre Adil Ekonomik Düzen, insanlara mutlu bir hayat sunacaktır, hiçbir zümre, topluluk, kişi ayrımı yapmaksızın Türkiye'de yaşayan herkese müreffeh bir yaşam sunmayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda, sanayi ve teknoloji alanından belli bir gelişmişlik seviyesinin üstüne çıkan ülkelerle barış ortamında çeşitli iş birliği yapılarak ülkemizin de dünyada gelişmiş topluluklar arasında yerini alması Adil Ekonomik Düzen sayesinde gerçekleştirilecektir. Adil Ekonomik Düzen'e göre yurdun dört bir yanına açılacak olan fabrikalar devlet tarafından planlanıp teşvik sistemi ile ülkemizin ve bölgenin ihtiyacı doğrultusunda sanayi, tarım, turizm gibi alanlarda yatırımlar gerçekleştirilecektir. Adil Ekonomik Düzen'de toplumsal kalkınma olmazsa olmazdır. (Uzun, 2014, ss. 27-28). Dolayısı ile devlet, Adil Ekonomik Düzen anlayışında önemli rol üstlenecektir. Dolayısıyla Millî Görüş İktisat Politikasına yaklaşımını aydınlatmak genel ekonomiye yaklaşımı hakkında açıklayıcı bir hususu oluşturmaktadır. Bu çerçevede Vergi Politikası, Sosyal Güvenlik Yaklaşımı, Kredi Politikası, daha önceki bir girişim olmasına karşın bilgilendirici ve açıklayıcı bir örnek olması nedeniyle Ağır Sanayi Hamlesi çabası ele alınıp izah edilmeye çalışılmıştır. Yine aynı çerçevede Anadolu Kalkınma Planı, Bankacılık Politikası, Reel Ekonomi için pratik çözüm önerileri, Ticaret politikası yaklaşımı, işçi-işveren ilişkisi, Enerji ve Madencilik politik yaklaşımı, ülkemizi için ayrı bir ekonomik değere sahip Turizm Politikası, Ulaşım hizmetleri ve Tarım politikası aşağıda alt başlıklar şeklinde irdelenmeye çalışılarak Millî Görüş'ün 'Adil Ekonomik Düzen' anlayışına temel teşkil eden esaslar bir açıklamaya kavuşturulmaya çalışılacak ve böylece ilgili kamuoyu aydınlatılmış olacaktır.

1.2.2. Para Politikaları ve Krediyile İlgili Adil Ekonomik Düzen Esasları

1.2.2.1. Vergiyle İlgili Esaslar

Vergi, devletin temel gelir kaynağıdır. Türk Dil Kurumu vergiyi; Kamu hizmetlerine harcanmak için hükümetin, yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para olarak tanımlamaktadır. Vergi gelirleri, toplum idaresi ve ekonomik kalkınma için devletin elinde önemli bir role sahiptir.

Vergi sistemi İslam inancında yer alan zekât ile benzerlik göstermektedir. Ancak aradaki benzerliklere rağmen vergi ile zekât arasındaki ilişki İslam ekonomisinde; zekâtın doğrudan vergi olup olmadığı, yerine geçip geçmediği tartışma konusudur. Genel kanı ise zekâtın doğrudan vergi yerine geçmeyeceği, daha çok ibadet amaçlı olduğu yönündedir. (Yüce, 2016, s. 120). Bu görüşün yanı sıra, zekâtın bir vergi çeşidi olduğunu ileri süren düşünürler de bulunmaktadır. İslam kaynaklarında zekât haricinde öşür, haraç, cizye adında şer-i vergi diye sınıflandırılan vergi türleri de bulunmaktadır. (Erdem vd., 2008, s. 74). Zekât ve vergi ilişkisi konusunda diğer bir soru ise verginin zekât yerine geçip geçmediğidir. Bazı din adamları zekât niyetiyle verildiğinde ödenen vergilerin zekât yerine geçebileceği yönünde olup bir kısım din adamı ise verginin zekât yerine geçmeyeceği kanısındadır (Bayyigit. 1997).

Adil Ekonomik Düzen, güncel ekonomi politikası ile ilgili çeşitli önermelerde bulunduğu için zekât konusuna değinmemiştir. Ancak, vergi-zekât ilişkisine dair birtakım göndermeler yer almaktadır. Adil

Ekonomik Düzen'de vergi sistemi anlatılırken her 40 koyundan 1 koyunun vergilendirileceğinden bahsedilmektedir. Bu da 40'ta bir olan zekâti çağrıştırılmaktadır. (Erbakan, Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen, 2010, s. 80) Bu örneğin yanı sıra yine İslam ekonomisinde yer alan "Öşür" isimli tarım ürünlerinden alınan yüzde 10'luk bir vergi alınması söz konusudur. İslam ekonomisinde de vergi tıpkı Adil Ekonomik Düzen'de olduğu gibi üretimden alınmaktadır. Sanayi ve Teknoloji'de yaşanan gelişmeler ile üretim, tarım ve hayvancılığın yanı sıra teknoloji ürünlerinde de yapılmaktadır. Dolayısıyla Adil Ekonomik Düzen 'de teknoloji ve sanayi üretiminden de vergi alınmaktadır. İslam ekonomisinde olduğu gibi AED'de de vergi, üreticinin beyan ettiği ürünler üzerinden alınır. Beyan edilen ürünler devlet tarafından sigortalanır (Erbakan, 2010, s. 79). Üreticilerin lehine gözükürken bu avantaj aynı zamanda devletin de lehine bir durum oluşturmaktadır.

Adil Ekonomik Düzen 'in vergilendirme sistemi klasik yöntemlerin aksine gelirden değil mal varlığı ve yapılan üretim üzerine kurulmuştur. Böylece işyeri sahipleri gelirlerini saklamak zorunda kalmayacak, yapmış olduğu üretim miktarı ve sahip olduğu toplam mal varlığı üzerinden vergilendirilecektir. Kişi ne kadar vergi öderse o kadar yüksek kredi puanına sahip olmaktadır. Bu şekilde firmaların zarar göstererek ödemedikleri vergilerin yükünü vatandaşların çekmesinin de önüne geçileceği düşünülmektedir (Akgül, 1991, ss. 260-265)

Adil Ekonomik Düzen hakkı üstün tutan bir düstura sahip olduğu için vergi konusunda titizlik ile üzerinde durmaktadır. Devlet, kuvveti elinde bulundurmasına rağmen istediği şekilde vergi koyamaz. Sadece hizmetlerinden dolayı hak talep edebilir. Kapitalist düzendeki gibi vatandaş ezmez, gelir dağılımında adaleti sağlar ve sömürüye karşıdır. Devlet gelirlerini ekonomik faaliyete katılarak elde ettiği hakkı almasıyla sağlar. Örneğin; bir müteşebbis ekonomik faaliyet gerçekleştirirken tek başına bunu yürütemez. Yönetici kadro kurulmalı, işçiler, ekipmanlar ve hammadde için tüccarlar ve temsilcileri... Fakat yine de tam üretim gerçekleştirilemez. Çünkü elektrik, su, ulaşım vs. ihtiyacı vardır. Burada devlet faktörü işin içine girer ve diğer bir hissedar olur. Üretim sonunda elde edilen kardan devlet üzerine düşeni alarak gelirini temin eder. Böylece devlet sadece kar elde etmiş olmaz, aynı zamanda serveti muhafaza da eder. Böylece gelir teminini emek vasıtasıyla elde eder, vergiyi istediği şekilde alamaz. Adil Ekonomik Düzen 'de vergi için temel esasları söylemek gerekirse;

1. Vergini sadece devlet hizmeti karşılığı olması gerekir. Yukarıda verilen örnek bu maddenin açıklamasıdır.
2. Tek vergi prensibi; çeşitli isimler başlığı altında vergi alınmaması ilkesidir. Devletimizin gelirleri arasında en büyük dilim vergi gelirlerine aittir. Devlet bütçesinin %85'i vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Devlet harcamalarını büyük oranda vergi gelirlerinden karşılamaktadır (Maliye Bakanlığı, 2016). Dolayısıyla devletin klasik vergilendirme sisteminden feragat edip tek vergi sistemine geçmesi kolay olmayacaktır. Ancak vatandaşın veya kurumların kazancının büyük bir kısmını vergi olarak topladığımızda vergiden geriye kalan para yeni üretimler için yetersiz kalacağı için vergi döngüsünü oluşturmak güçleşecektir. Vatandaşın veya kurumların kazançlarının tekrar vergiye dönüşmesi için düşük vergi oranları uygulanması gerekir ki vatandaşın harcama kapasitesi arttırılıp piyasalar canlansın, devlet daha fazla vergi toplayabilsin (Tavşan, 2012).

Devletin tek vergi sistemine geçmesinin ardından uygulamada kolaylık sağlanabilmesi için kurumsal bir yazılım ile büyük veya küçük ölçekli firmaların üretimi ile verdikleri vergileri takip edilebileceği bir yazılımın kurulması vergide kayıp kaçığın önüne geçecektir. Son zamanlarda dolaylı vergilerden dolayı yaşanan vergi kayıpları vergi çeşitlerinin azaltılması

yönünde görüş ve uygulamaları ön plana çıkarmıştır. (Aktan, 2000, s. 120) Bu durum Adil Ekonomik Düzen ve İslami ekonomi sisteminin vergi politikalarının vergi kayıplarının önüne geçmek için ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

3. Devletin payının üretim cinsinden verilmesi; hangi ürün için hizmet vermişse onun karşılığı olarak alınır, isterse devlet piyasa fiyatı üzerinden paraya çevirebilir.
4. Gelirden vergi alınmaması prensibi; hissedarı olduğu üretimde diğerlerinin üzerinden (memur, esnaf, köylü, işçi...) emek karşılığı elde edilen brüt gelirden ayrıca vergi talep edemez. Kapitalist Düzen 'de emekçilerin brüt gelirlerinden vergi kesilmektedir. Bu da zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapmaktadır. Dolayısı ile vergi servetten kesilmelidir. Dar gelirliiler böylece ezilmekten kurtulacaktır.
5. Ödenen vergi miktarı ve devlet hizmetlerinden yararlanmada öncelik; herhangi bir şahıs ya da kuruluş elde ettiği ekonomik faaliyetler ile devlete gelir temininde bulunursa yani devletin kar etmesine katkısı olursa devletten o nispette kredi alma hakkı elde eder. Buna 'ödenmiş vergi karşılığı' denir. Necmettin Erbakan "ödenmiş vergi karşılığı kredi" sistemini ortaya atarken, işletmelerin "devletin gelir teminine vesile olması" vurgusunu dile getirmektedir. AED'in kredi sisteminde iki taraflı kazan-kazan durumu söz konusudur. Şirketler daha fazla kredi alabilmek için daha fazla üretime teşvik edilirken, devlet de daha fazla vergi toplayabilmek için daha fazla kredi verme motivasyonuna sahiptir. Bu vergi-kredi sisteminin ne oranda olacağı ise anayasa ile düzenlenir. Kapitalist sistemlerde bir ürün farklı isimlerde farklı zamanlarda vergiye tabi tutulurken AED'de ürün üretim aşamasında bir defaya mahsus bir şekilde vergilendirilir (Erbakan, 2010, s. 65). Adil Ekonomik Düzen'de orta ve alt kesimde yer alan, düzenli gelir ile geçinen maaşlı kişilerden vergi alınmamaktadır. Gelir vergisi olmamasının yanı sıra diğer dolaylı vergiler de bulunmamaktadır. Adil Ekonomik Düzen 'de vergi tüketim esnasında değil üretim esnasında alınmaktadır. Dolaylı vergiler vatandaşların harcama alanlarında kısıtlılık yaratacağından arzı da azaltacağı düşünülmektedir (Doğan, 2008, s. 268)
6. Verginin beyana göre olması ilkesi; bu ilkede vergi ile ilgili kontroller yoktur. Kaçakçılıkta söz konusu değildir. Üretimlerde en başta muhasebeler yapılmıştır, herkes payına düşenden emindir. Ve devlete düşen pay miktarı ne ise o teşebbüsün gayrimenkul değeri, hisse ve istimlak bedelleri de o denli yüksektir. Böylelikle vergi kaçakçılığının önüne geçilir. Örneğin; 80 koyunu olan birinin devletin meralarında koyununu otlatması devlete bu üretimde pay hakkını doğurmaktadır. Buna karşılık devlette kişinin koyunculuk yapmasını temin etmekte, güvence altına almaktadır. Koyunlardan 2 tanesi devletin hakkıdır. Bu meralar şehitlerin hakkıdır ve dolayısıyla temsilcileri Adil Düzen devletidir. Eğer kişi yanlış beyanda bulunursa malına zarar gelmesi halinde hiçbir tazminat alamayacaktır ve çok daha zararlı çıkacaktır. Böylece kimse vergi kaçakçılığı yapmaya teşebbüs edemeyecektir. Devlet sadece kişinin beyan ettiği malları teminat altına almakla yükümlüdür.
7. Üretimden alınacak pay anayasa ile belirlenir; bürokratların keyfi olarak vergi artırımının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.
8. Vergi barışı esastır; menfaat çatışması değil, menfaat paralelliği mevcuttur.
9. Verginin sosyal yapıyı güçlendirme ilkesi; Adil Düzen 'deki çalışabilen herkes, iş bulabilir, işsizlik sorununun ortadan kalkmasıyla beraber yüksek reel gelir elde edilir, üretim ve yatırım yapılır ve böylelikle sosyal yapı canlandırılır.

Adil Ekonomik Düzen, gelir dağılımı bozukluğunu düzeltmek ve vatandaşların temel sosyal güvenlik ihtiyaçlarını sağlamanın sağlıklı ve ahenkli bir toplum oluşturmak için gerekli olduğunu vurgular. Bu husus aşağıdaki bölümde ele alınacaktır.

1.2.2.2. Adil Ekonomik Düzen 'de Sosyal Güvenlik Yaklaşımı

Adil Ekonomik Düzen 'in üzerinde en çok durduğu konulardan biri de sosyal güvenliktir. Toplum üyelerinin güven duyacağı bir ekonomik sistemde sosyal güvenlik önemli bir konudur. Ülke içi tüm vatandaşlarını insan onuruna uygun şekilde yaşatmayı devletin en önemli görevlerinden biri kabul eder. Adil Ekonomik Düzen 'de kişiler prim ödemez, devlet tüm vatandaşlarını sosyal güvence altına alır. İşsizler için işsizlik sigortası ve emeklilerin maaşları bütçeden ödenir. Kişilerin emekli olması durumunda kredi gibi haklardan mahrum bırakılması söz konusudur. Böylece sistem kişiyi ihtiyaç duyulmadıkça emekli olmamaya sevk etmektedir (Sugözü, 2017, ss. 185-210).

Adil Ekonomik Düzen 'de sosyal güvenlik insan odaklı, hakkın üstünlüğünü savunan, refahın tüm ülke sathına adaletli bir şekilde yayılmasını savunan temel esaslara dayanır. Sosyal güvenlik temel haklar arasında görülür. Yeryüzü nimetleri tüm insanlar için yaratılmıştır ve birey, yaşamı boyunca kendisine sunulan nimetlerden kendi yetenekleri doğrultusunda faydalanmaktadır. AED'e göre yeryüzü nimetlerinden kâfi miktarda faydalanamayan yoksul ve düşkün bireyler ise devlet güvencesi altındadır ve sosyal güvenlikten yeterince pay alacaklardır (Erbakan, 2014, ss. 215-240).

Her bir vatandaşın adaletli bir şekilde sosyal güvenlik hakkından faydalanabilmesi için "Sosyal Güvenlik Yüksek Kurulu" kurumunun açılacağı beyan edilmiştir. Bu kurumun ilk amacı; tüm yurttaki bulunan ihtiyaç sahibi, yoksul vatandaşların liyakat sahibi yerel vatandaşlarca belirlenmesi, sonrasında ise bu vatandaşlara insani koşullarda bir yaşam standartlarının sunulması hedeflenmektedir. Erbakan'a göre 75 Milyon (günümüzde 86 milyon) nüfusu olan vatanımızda tek bir ailenin dahi gece yatağa aç gitmemesini sağlamak devletin temel amacı olmalıdır. Emeklilik sigortası ile sağlık sigortasının birbirinden ayrılarak vatandaşlarla yapılacak olan bir sözleşme ile emeklilik yaşının tespit edilmesi sağlanacak ve konuyla ilgili yasal altyapının oluşturulacağı belirtilmiş ve bu durum bizzat Erbakan tarafından taahhüt altına alınmıştı (Erbakan, 2014, ss. 215-240).

Adil Ekonomik Düzen'de herkes bir grubun üyesidir; 'Dayanışma Grubu'. Loncalar, işçi sendikaları organizatör gibi hareket etmektedir. Bu grup Adil Ekonomik Düzen esaslarına göre hareket ederek herkesin emekli olduğunda, çalıştığında, işsiz kaldığında ne ücret alacağını belirler. Durumu belirleyen kıstaslar kişinin yaşı, eğitim durumu, çalışma süresi ve ehliyetine göre şekillenir (Erbakan, 2008, ss.54).

1.2.2.3. Adil Ekonomik Düzen 'de Kredi Anlayışı

İslam ekonomisinde kredi ile ilgili herhangi açık, genel çerçevesi çizilmiş bir yasaklama bulunmamaktadır. Bunun ile beraber, kredinin günümüzde doğal sonucu olarak gözüken "faiz" net bir şekilde yasaklanmıştır. İslam literatüründe ticaret helal ancak faiz haram kılınmıştır. Bu hususta belirsizlik yoktur. İslam tarihi boyunca kredi çeşitli biçimler almıştır. Kredi'nin kelime anlamı "borç" tur. İnsanlar arasında yardımlaşma aracı olarak kullanılan borç sistemi faiz aracı olarak kullanıldığında yardımlaşma değil sömürü aracı haline dönüşür. Faiz, yatırım aracı olarak düşünüldüğünde sermayenin üretime kazandırılmaması, vergi kaybı, toplumsal refah seviyesinde düşüş gibi hem devlet hem de vatandaşlar için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Orman, 2014, s. 75).

Küreselleşmenin etkisiyle beraber uluslararası para, mal, sermaye akışı giderek artmaktadır. Günümüz ekonomilerinde küreselleşme ile paralel olarak faiz de önem kazanmaktadır. Bunun sebebi

gelişmiş- gelişmemiş- az gelişmiş ülkeler arasındaki sermaye sirkülasyonudur. Gelişmiş olan ülkeler için faiz ciddi bir kazançken, gelişmemiş veya az gelişmiş ülkeler için gelir aracı olmaktadır. Bir nevi gelişmiş ülkeler giderek daha fazla zenginleşmekte, bu grup kategorisi dışındaki ülkeler giderek daha fazla fakirleşmekte, refah seviyesi azalmakta, ve sahip olduğu kaynakların sömürülmesi rolünü üstlenmektedir. Peki faizin getirmiş olduğu bu zararları önlemek mümkün müdür?, Faiz kalkarsa kim kime ne kadar para verir?, Yatırım yapacak birey parayı nasıl bulacak? soruları bu anlamda önem kazanmaktadır. Erbakan bu soruların cevaplarını Adil Ekonomik Düzen projesinde teker teker açıklamaktadır. Bu düzen projesinde kredi ile ilgili 7 temel esas mevcuttur;

1. Ortaklıklar; fertler biraraya gelip ortaklık kurabilir, tasarruflarını birleştirebilirler. Ortaklık iki şekilde gerçekleşir. Birincisi, bir tesiste malın üretilmesi, bu malın kar ile satılması ve elde edilen karın ortaklar arasında pay edilmesi ile mümkün olabilir. İkincisi, ortakların bir tesis kurarak mal üreterek kar elde etmesi ya da kurulan tesisi satarak elde edilen karı ortaklar arasında pay edilmesi ile mümkün olabilir. Böylece hem tesise hem üretime ortak olunabilir. (Erbakan, 2010, ss;60)

Adil Ekonomik Düzen'in temel esaslarına baktığımızda bu düzeni ortaklık ve üretim ekonomisi olarak adlandırabiliriz. Sermaye, girişimci, emek, hammadde vb. üretim faktörlerinin bir araya getirilerek üretimin gerçekleştirilmesinin sağlanması, ortaya çıkan hasıladan kişilerin haklarını alması ile ortaklık sistemi görevini yerine getirir. Eğer hasıladan zarar edilirse de kazançta olduğu gibi zararda yüzdelik oranda paylaşılır. Böylece her ortağın sorumluluğu ve aktif katılımı sağlanır (Öztürk ve İnanç, 2014).

Adil Ekonomik Düzen'de devlet bünyesinde hazırlanan büyük ölçekli projeler üretim yapmak isteyen girişimcilere sunularak üretime teşviki sağlanır. Projenin denetimini, değerlendirmesini devlet üstlenir. Burada liyakat oldukça önemlidir. Kime ne proje verileceği, girişimcinin projeyi devam ettirebilme gücü AED' de meslek grupları ve ahlak kuruluşları tarafından değerlendirilir (Koçtürk, 2014).

2. Hakkı Müktesep Karşılığı Kredi; burada muhatap tasarruf sahipleridir. Bu krediden faydalanmak isteyen tasarruf sahibinin bankaya parasını yatırması talep edilir. Kişinin bankada tutulan parası ve bankadaki süresince kredi sağlanır. Buna da hakkı müktesep kredisi denir. 'Bankaya yatırılan para' * 'paranın bankada kaldığı süre' baz alınarak kredi hesaplanır. Banka hizmeti devlet tarafından sağlanır, kişinin parası güvence altına alınır. Yastık altında biriktirmektense bankaya koymak daha avantajlıdır. Örnek verecek olursak; kişi elinde bulundurduğu parayı bir müddet kullanmayacaktır ve bunu bankaya koymaktadır. Bu parayı tarassuf sahibinin ülke içinde farklı şehirlerde hiç tanımadığı bir kardeşi alıp kullanır, onun kullanmadığı zamanda tasarruf sahibi alır kullanır. Böylece faiz ve enflasyon işin içine girmez. Sonuç olarak bir kredi vardır ve bu krediden ekonomi için yararlanır (Erbakan, 2018).
3. Emek Karşılığı Kredi; faizsiz kredi almanın bir diğer yolu emek karşılığı kredidir. Erbakan'ın örneği ile açıklayacak olursak; kişinin bir giyim atölyesi vardır, gerekli ekipmanları vardır, çalıştırılacak işçiler vardır. Şartlar müsaittir lakin sermaye yoktur. Adil Ekonomik Düzen'de bu problem değildir. Kişi sahibi olduğu atölyeyi belgelendirir, mensubu olduğu 'Ahlak Topluluğu'nun referansını alır, usta ve işçileri bulur ve lonca tarafından belirlenen işçi sayısı, yapılacak üretim belirlenir sonuç olarak işe başlanması için ortaya bir maliyet ortaya konduktan sonra devlet gerekli sermaye yardımını yapar. Üretimden elde edilen gelir ile tekrar devlete borcunu öder. Verilen para karşılığı üretim yapılır ve piyasaya sürülür. Emeğin karşılığı olduğundan dolayı enflasyon ve faize sebep olmaz. Kişi mensubu olduğu ahlak topluluğunun

verdiği tezkiye belgesine rağmen dürüst davranmazsa zararlarını öder ve emek kredisi kullanım hakkını kaybeder (Erbakan, 2011 ss.265).

4. **Rehin Karşılığı Kredi;** bu kredi bir bakıma ürünlerin fiyatlarını korumayı sağlar. Örneğin; çiftçi olan bir birey buğday üretimi yapmaktadır. Buğdayını tarladan çıkardığı zamanki fiyat ucuzdur ve tahminine göre 2-3 ay içinde buğdayın fiyatı yükselecektir. Çiftçi buğdayını şartlı olarak buğday vakfına teslim eder. Buğdayın taralardan kalktığı gün bedeli ne kadarsa %80'ini rehin karşılığı alır. 3 ay sonra fiyatlar artınca buğdayını şimdiki fiyattan satar ve bedelin bakiyesini alıp rehin karşılığı kredi borcunu öder (Erbakan, 2011 ss.266).
5. **Ödenmiş Vergi Karşılığı Kredi;** amaç devletin gelir elde etmesine katkısının olmasıdır. Bunlar, ortaklıklar, kuruluşlar, bireyler olabilir. Devlet bu gruplar aracılığıyla devletin üretim yapmasına, kar elde etmesine vesile olmuşsa belli kriterler nezdinde belli şartlar ile kredi alma imkanları olur (Erbakan, 2011 ss.266).
6. **Yatırım Projesi Karşılığı Kredi;** üretim yapmak isteyen büyük girişimciler için tasarlanmış olan faizsiz bir kredi türüdür. Devlet büyük ölçekte kendi bünyesi altında yatırım projesi hazırlar, fizibilite çalışmalarını yapar ve girişimci sunduğu belgeler ile bu krediyi almaya hak kazanır. Yatırımcı fabrikayı kuracağı arsayı arar, fiyat alır, arsa bedelini devlet öder. Gerekli işçileri tutar, malzemeleri alır, teçhizatlar alır ve bunları da devlet öder. Tam teşvik ve tam destek sağlanır. Fabrika tamamlandıktan sonra bütün harcamaları müteşebbis üstlenir ve ürünü üretilen karını alıp devlete borcunu öder. Ödeyememe durumunda kurmuş olduğu tesisi satıp bu şekilde ödeme yapar.
7. **Selem Senedi Karşılığı Kredi;** Faizin olmadığı bir sistemde, kredi sisteminin nasıl yürütüleceği konusu tartışılmaktadır.

Bu sorunsala Adil Ekonomik Düzen, kredi işlerinin yürütüleceği faizsiz bankaların varlığı ile cevap vermektedir. Devlete ait olacak olan bu bankalarda "misli" anlamına gelen "selem senedi" ile kredi işlerinin yürütüleceği, vadeli ürün ile peşin para ile akit yapılması öngörülmüştür (Güvenç, 1997, s. 264).

Erbakan'ın Adil Ekonomik Düzen sisteminde öne sürdüğü selem; satın alınması planlanan bir ürünün ödemesinin önceden yapılıp, ürün tesliminin iki tarafın da ortak belirlediği ileri bir tarihte yapıldığı ticari faaliyettir (Akbulak & Özgüç, 2004).

Ticaret AED'e göre bir nevi ticari kredi sistemidir. Alıcı üreticiye ürünlerini üretebilmesi için bir miktar para verir, üretici aldığı para ile üretimde bulunur ve kredi aldığı kişiye parasını ürün olarak öder. Erbakan selem sistemini detaylı bir şekilde bizlere şöyle aktarıyor;

"Diyelim ki bir kimsenin bir mandırası mevcuttur. Bu mandıra tam kapasite ile çalıştığı zaman A kalitesinde M teneke peynir üretebilecek kapasitededir. Mandıra, koyunları kendi besliyor veya piyasadan süt alıyor. Mayıs ayında bol süt çıkınca haziran ayında bu peynirleri üretilip teslim edebiliyor. Mandıranın yöneticisi mesela ocak ayında daha teslime 6 ay varken herkese soruyor ve diyor ki ben mandıra sahibiyim ve mandıram şu zamanda, şu kalitede, şu kadar peynir üretebilecek kapasitededir. Biliyorsunuz ki haziran ayında 1 teneke peynir 100 TL'ye satılıyor. Şu anda Haziran'a 6 ay var, şimdi bana 70 TL verirseniz size mesela 5 Temmuz'da A kalitesinde 1 teneke peynir teslim edeceğim. Kim almak istiyor. Diyelim ki bu teklif karşısında herkes düşündü 5 Temmuz'da 100 TL'ye 1 teneke peynir almaktansa şimdi 70 TL vermeyi uygun gördü. Bu teklifi kabul edenler mandıra yöneticisine isimlerini, adreslerini bildiriyorlar ve 70 TL'lerini ödüyorlar, mandıra temsilcisi kapasitesini dolduracak kadar siparişi daha ocak ayında almış oluyor ve bu siparişi verenlere bir "Selem Senedi" veriyor. Bu senedin üzerinde, bu senedi ibraz edene 5 Temmuz tarihinde A kalitesinde 1 teneke peynir teslim edeceğini yazıyor, taahhüt ediyor, adresini, mührünü, imzasını koyuyor ve senedi parayı verene teslim ediyor. Böylece topladığı paralarla

hammaddesini alıyor, masraflarını görüyor, işletme sermayesi ihtiyacını karşılıyor, mandırasını çalıştırıp peynirleri yapıyor bilahare bu peynirleri Selem Senedi sahiplerine teslim ediyor. Senedi geri alarak taahhüdünden kurtuluyor. İşte "Selem Senedi karşılığı kredi" bu mahiyette bir kredidir" (Uzun, 2010, s. 40).

Bu şekilde hem üretim ve tedarik zinciri döngüsü sağlanmış olacak, hem de elde olan nakit para değerini korumuş olacaktır. Bu sistemde vadenin uzunluğu hem üretici hem de tüketici/tüccar için lehte bir durum oluşturmuş olacaktır. Çünkü üretici iki yıl sonra üreteceği ürünün parasını peşin olarak alırken, tüketici ise ürünlerini iki yıl öncesinin fiyatı üzerinden almış olacak. Oysa faiz sistemi sadece faizle kredi verenin lehinde bir durum oluşturmaktadır. (Erbakan, 2014, s. 273).

Erbakan'ın yukarıda yer alan örneğinden anlaşılacağı gibi selem daha ziyade mal/ürün(emtia) finansmanı söz konusu olduğunda işlev görmektedir. Ön ödeme koşuluyla belli bir vadede ürün satın alınmasına dayalı "forward" işlemleri ile benzerlik göstermektedir. "Forward" işlemi finansal bir terim olup, bir varlığı belirli bir süreden sonra belli bir fiyata satma işidir. Selem daha çok piyasada standart bir değeri olan, demir, altın, petrol gibi emtialar üzerinden yapılır. Yapılacak olan sözleşmeler için finansman sağlayan "sukuk'lar (tahvil) ikinci el piyasasında o anki fiyatlandırma üzerinden alış-satış yapılabilmektedir (Tok, 2009, s. 11).

Selem kredisi, İslam ekonomisi literatüründe "istisnai" olarak tanımlanmaktadır. Selem ile istisnai büyük oranda benzeşmektedir. Aralarındaki en belirgin fark; selem kredisinde satın alınacak olan ürünün ücretinin tamamı peşin olarak ödenirken istisnaide ise ara ödemeler yapılabilir (Usmani, 2008).

Selem senedi ve istisnai modelleri günümüzde adı konulmamış bir şekilde de olsa kullanılmaktadır. Ev alacak olan müşteri, yüklenici henüz evi inşa etmeye başlamadan önce belli bir süre içerisinde teslim edilmesi koşulu ile belli bir miktar ücret karşılığında evi önceden satın alır. Müşteri evin ücretini sözleşme yapıldığında peşin de ödeyebilir (selem), ya da belli bir miktar peşinat verir kalanını ara ödemelerle tamamlar (istisnai). Mevcutta uygulanan bu sistem; ilgili sermaye kurumlarının aracılık yapması veya direk yüklenici ile müşteriyi bir araya getirecek bir sistem kurulması suretiyle yasal zemine kavuşturulabilir (Usmani, 2008).

Selem senedi ciddi yaptırımı olan bir eylemdir. İrkçı emperyalizm ve faizci düzeni yok etmek atom bombası ile değil, selem senedi ile olur. Selem senedi ile sömürü söz konusu olamaz, piyasada canlılık hâkim olur. Piyasadaki senet miktarı da önemlidir. Çünkü ne kadar çok senet o kadar çok mal demektir. Mal çokluğu da dolayısıyla bize ucuz ürün sunmaktadır. Faizci düzende senetlerin karşılığı paradır ve dolayısıyla senet fazlalığı pahalılığa sebep olur. Selem senedinde vade ne kadar çok ise ucuzlukta o ölçüde fazlalaşır. Örneğin peynir satan mandıracı malının teslimine 6 ay varsa daha az 3 ay varsa daha fazla para ister. Faizci düzende vade ne kadar çok ise pahalılıkta o ölçüde artar. Çünkü borç paranın üzerine faiz koyulmaktadır ve pahalılık artmaktadır (Erbakan, 2011).

Millî Görüş, vergi ve kredi anlayışı ile yatırıma zemin hazırlamak istemiştir. Yatırım, üretimi doğuracaktır. Üretim her şeyden önce ağır sanayi hamlesi ile mümkün olacaktır. Bu husus aşağıda irdelenecektir.

1.3. Millî Görüş ve Ağır Sanayi Hamlesi Girişimi Çabası

Adil Ekonomik Düzen, daha sonraki bir adlandırma veya kavramsallaştırma olmasına rağmen, belli bir anlayış çizgisini ifade ettiği için Ağır Sanayi Hamlesi girişimi burada Adil Ekonomik Düzen çerçevesinde söz konusu edilecektir. Zira aynı kaygı ve ekonomi politikasına bir öreneklik teşkil etmektedir. Erbakan 1975 yılında kaleme aldığı Millî Görüş isimli kitabında sanayileşme konusunu şu

şekilde ele almıştır: “Sanayileşmek mecburiyetindeyiz sanayileşme bizim memleketimiz için böyle olsa daha iyi olur diye telakki edeceğimiz bir mesele değil, ya bu olacak ya da bu diyardan gidilecek ehemmiyette bir meseledir. Bizim, sanayileşmeden hayatımızı idame etmemiz mümkün değildir.” Bir ülkenin sanayi altyapısı ülkenin bekasını doğrudan etkilediğini ifade eden Erbakan ziraat alanında kalkınmanın sanayileşmeye bağlı olduğunu bunun yanı sıra savunma sanayi temel ihtiyaç malzemeleri ve diğer gündelik ürünlerin ülkemizde üretilmesinin zaruri olduğunu ve bunların sağlandığında Türkiye’nin güçlü bir devlet ve tam anlamıyla bir memleket olabileceğini aktarmıştır (Erbakan, Millî Görüş, 1975, s. 195-196). Ağır sanayi alanları özellikle Petro-Kimya sanayi, demir çelik, tarım, motor ve otomotiv gibi ağır sanayi alanlarında Türkiye genelinde yaklaşık 200 tesisten oluşması planlanmaktaydı, bu yetmiş fabrika içerisinde “İsdemir, Kardemir, Divriği Demir Çelik, TÛMOSAN ülke genelinde birçok aileye istihdam sağlamakla beraber sanayi üretiminde de ülkemizi diğer ülkeler arasında ön plana çıkarmıştır (Yarıcı, 2017, s. 115).

Necmettin Erbakan, Mayıs 1974 yılında devlet başkanı ve başbakan yardımcısı sıfatıyla yapmış olduğu bir konuşmada ‘Türkiye’nin ağır sanayi hamlesini şu şekilde anlatmıştır; Türkiye’nin birkaç ilinde yapılan fabrikalar ülkemizin kalkınmasını sağlayamaz, biz kalkınmayı tüm Türkiye’ye yayacağız. Türkiye’nin her ilinde fabrikalar kurarak bütüncül bir şekilde kalkınmayı sağlayacağız.’, dedi. 5 Eylül 1974’te Afyon Şeker Fabrikası temel atma töreninde aynen şu ifadeleri kullanmıştır; “Türkiye’nin sanayileşmesi davası ana davamızdır. Milli, güçlü, süratli ve yaygın kalkınma mutlaka gerçekleştirilecektir. Bu hamlemizi hiçbir bahane, hiçbir zihniyet, hiçbir tutum engellemeyecek ve geciktiremeyecektir. Milletimiz bu hamleyi istemektedir ve yapacak imkânlara sahiptir. Milletimizin bu arzusunu yerine getireceğiz. Yeniden büyük Türkiye ideali mutlaka gerçekleşecektir. İnşallah!” Bu sözleriyle Erbakan, Millî Görüş davasında Adil Ekonomik Düzen’i tesis etmek için ne kadar kararlı olduğunu bizlere göstermektedir. Temmuz 1975’te yapmış olduğu bir diğer konuşmada ise, ağır sanayi hamlesi ile ilgili daha önceki söylemlerini bir adım öteye taşımış ve amaçlarının sadece fabrikalar kurmak olmadığını, aynı zamanda bu fabrikaları kurabilmek için gerekli tüm teknolojiyi bilen ve geliştirebilen mühendisler ve bürokratlar yetiştirmeyi amaçladığını ifade etmiş, ağır sanayi hamlesinin bir sefere mahsus bir teşebbüs olmadığını, bilgili ve tecrübeli mühendisler yetiştirerek nesiller boyu devam edecek, sürdürülebilir bir politika haline getirmeyi amaçladığını bizlere aktarmıştır. Mayıs 1976 tarihinde yapmış olduğu başka bir konuşmada ise Erbakan’ın ağır sanayi hamlesinin Cumhuriyet tarihinin en büyük ve kapsamlı kalkınma hamlesi olduğunu, kurulan fabrikaların montaj fabrikaları değil, yerli ve milli imalat fabrikaları olduğunu, fabrika kuran fabrikalar olduğunu bizlere aktarmıştır (Erbakan, 2011).

Türkiye’nin üçüncü 5 yıllık kalkınma planının temel amacı ağır sanayi idi. Bahsi geçen kalkınma planı, Türkiye’nin makine imalat sanayisini uzun dönemli kalkınma stratejisiyle planlı bir şekilde bir hıza ulaştırabilmek ve geri kalmış sanayimizi ayağa kaldırmak gayesini taşımaktaydı. Önceki kalkınma planı dönemlerinde karşılaşılan ve çözülemeyen ekonominin yapısal gelişiminin hızlandırılması ve bu değişimi sağlamak için Milli Güvenlik ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması, geçmişin hatalarını telafi, geleceğe yatırım hedefleriyle dışa bağımlılığı azaltan, milli gelire yüksek katkı sağlayan ve uluslararası arenada ülkemizin vazgeçilmez bir ticaret ortağı olarak benimsenmesini sağlamak amaçlanmıştır. (Erbakan, 2014, s. 295). Erbakan’ın “Ağır Sanayi Hamlesi” planına göre yapılan fabrikalar:

“18 çimento fabrikası, 16 gübre fabrikası, 14 şeker fabrikası, 23 Sümerbank fabrikası, 6 SEKA fabrikası, 77 büyük sanayi tesisi, 63 organize sanayi bölgesi ve 250 küçük sanayi sitesi. Bütün bunlara ilaveten 7 demir çelik tesisi ve yeni kuruluşlar, 32 ağır makine fabrikası ve MKE’nin makine sahasında yeni büyük atılımları, 4 takım tezgâhı fabrikası, 10 motor sanayisine ait tesis, 11 elektromekanik sanayiye ait tesis, 3 araştırma merkezi, 4 elektronik sanayiye ait tesis, telekomünikasyon sanayiye ait 1 tesis, 1 tane de uçak olmak üzere 72 adet ağır sanayi

kuruluşu sadece 5 yıl içinde yani 1982 yılına kadar başlanıp bitirilmek üzere hedefe alınmıştır. Bütün bunların hepsi 462 tane tesis için 239, 5 milyar lira, takriben 240 milyar lira” (Erbakan, 2011).

Kısaca, Erbakan’ın ağır sanayi hamlesi ülkenin her yerinde fabrikalaşma seferberliği anlamına gelir. Ağır sanayi hamlesi ile tarımsal üretimin yanı sıra ülkemize katma değer sağlayacak teknoloji üretimi hedeflenmiş olup, hammaddesinden diğer tüm ekipmanlarına kadar birçok teknolojik ve bilimsel alanda markalaşmanın önünü açacak olan %100 yerli üretim hedeflenmiştir. Ağır sanayi, fabrika yapan fabrikadır Makine Mühendisi Erbakan için. Erbakan, erken yıllarda Almanya’da bulunmuş ve II. Dünya savaşı ertesini Alman ekonomik endüstriyel mucizesini bizzat gözlemlemiştir. Sanayi üretimine ilişkin görüşleri önemli ölçüde Almanya gözlemlerine dayandığı ve bu gözlemler çerçevesinde kendi görüşlerini oluşturduğu söylenebilir. Zira bu dönemde Batı Almanya, yeni bir ekonomik mucize gerçekleştirmiş, İkinci Dünya Savaşı yıkımına rağmen başarılı bir ekonomik performans ortaya koyabilmiştir.

1.3.1. Adil Düzen ‘in Anadolu Kalkınma Planı

Mustafa Karahasanoğlu Erbakan’ın siyaset ve hizmet anlayışını şu şekilde ifade etmektedir; ‘Erbakan Hoca, ülkede yaşayan tüm vatandaşlarımızın refah seviyesini arttırmayı vatansever bir politikacı olarak kendine bir görev addetmiştir. Bu kutsal görevi, İslam’ın ahlakı, hukuku ve adaleti ile geçmişin ticari ve ekonomik tecrübelerinin sentezinden beslenerek başarabileceğine, böylelikle refahın tüm Anadolu’ya yayılabileceğine inanarak göreve başlamıştır (Karahasanoğlu, 1975, ss. 42-43).

Bu kutsal gayeyle göreve başlayan Erbakan, ortaya atmış olduğu Millî Görüş’ün temel ilkelerinden olan Anadolu’nun Kalkınması ilkesinin sadece devlet eliyle veya sayıları iki elin parmağını geçmeyecek olan zengin şirketlerle değil, devletçilik ilkesi gereği yörede yaşayanların istihdam ve idame ettireceği “Bölgesel Kalkınma Şirketleri” aracılığıyla gerçekleşeceğini külliyatında ifade etmektedir (Erbakan, 2014, s. 79). Bölgeler arası gelir ve sosyal refah dengesizliğinin giderilmesi büyük önem arz etmektedir. Devlet olarak dezavantajlı bölgelere sadece yol-su-kamu binası gibi temel ihtiyaçlar değil aynı zamanda bölgesel ekonomik kalkınmanın da önü açılacaktır. Bu amaçla, bölgelerde yapılacak olan her türlü organize sanayi, fabrika, kalkınma şirketleri devlet tarafından desteklenecek/kurulacak, sonrasında sevk ve idaresi o yörede yaşayan vatandaşlara geçirilecektir. Anadolu’da yapılacak her bir yatırımdan bölge vatandaşları gelir elde edecektir. Böylelikle gelişmişlik ülkenin sadece belli bölgelerinde değil, tüm ülke sathına yayılacaktır. Kalkınmak için yurdun her tarafı bir motor haline gelmeli, bir arada gelişmelidir. Tüm ülke genelinde bu kalkınma düsturu oluşmazsa bir kısım diğer kısımların üzerine yük olur ve istenilen gelişim sağlanamaz. Bütün imkanlar seferber edilecekken tam verim alınmaz ve kısır bir döngünün içinde kalırız (Erbakan, 1975, ss. 121-122).

Kalkınmadaki temel mesele yurdun dört bir köşesinde yaşayan vatandaşa sadece yol, su, elektrik getirmek, hastane, okul yaptırmak değildir. Bu zaten devletin yapması gereken görevidir. Önemli olan vatandaşların kişisel ihtiyaçlarını alması için neler yapıldığıdır. Ülke geneline yatırım yapılacaksa, fabrikalar kurulacaksa bu sadece ne devletin ne de özel sektörün kalkınması içindir aynı zamanda fabrikada çalışanların iştiraki de söz konusudur. Dolayısıyla toplumsal kalkınmada sadece belli bir sınıf değil toplumun tüm katmanları faydalanacaktır. Bu da ahenkli bir toplumu mümkün kılacaktır.

1.3.2. Adil Düzen ‘de Bankacılık Politikası

Mevcut bankacılık ve kredi düzeni faizlerin yüksek olması, dolayısıyla ürün fiyatlarının da giderek artması ve buna bağlı olarak paranın sürekli olarak alım gücünün düşmesinden dolayı oluşan enflasyon sonucunda dar ve orta gelirli vatandaşların ekonomik olarak ezildiğinden ve gün geçtikçe daha da

fakirleştigiinden dolayı yürürlükte olan bankacılık ve kredi sistemi Erbakan'ın külliyatında sık sık eleştirilir. Adil Ekonomik Düzen'de, ekonomik daralma durumuna sebep olan bu sistemin yerine, yine bankalar aracılığıyla üretim odaklı kar ortaklığı karşılığında kredi verme sistemi benimsenir. Bankaların, paranın bekletilerek faiz geliri elde etmekten ziyade, ticari, sınai ve zirai işletmelerin hisse ortağı olmak suretiyle parayı yatırıma dönüştürerek üretimden gelen kar ortaklığı sistemine ağırlık vermeleri beklenir. Böylece, hem vatandaşlarımız faiz belasından kurtulmuş olur, hem de ülkemiz ağır sanayi üretim konusunda özerkleşmiş olur. Devlet Planlama Teşkilatı'nca belirlenen bankalar, Anadolu'nun kalkınması için faaliyette bulunabilecek iş alanlarına kar ortaklığı sistemiyle faizsiz kredi vermesi, faizsiz krediler aracılığıyla üretim maliyetinin düşürülmesi sonucunda enflasyonun düşmesi, alım gücünün artması, toplumsal refah seviyesinin artmasına sebep olur (Erbakan, 2014, ss. 88-89).

Yukarıda bahsi geçen kar ortaklığı sisteminin faizden ayrışan bir diğer yanı ise, faiz oranlarının önceden belirlenmiş olmasıdır. Dolayısıyla sistem her zaman faizle kredi veren aracı kurumun lehine işlemektedir. Oysa faizsiz bankacılık sisteminde her iki tarafın da kar ettiği kazan-kazan sistemini ortaya çıkarmaktadır. Böylece yapılan alışverişlerde de adalet sağlanmış olacaktır.

Adil Ekonomik Düzen, rant ekonomisinin ancak belli bir zümrenin zenginleşmesini sağlayacağını, ülke ekonomisi ve sosyal ekonomik yönden geriye gideceğini, orta gelir sınıfının ortadan kalkmasıyla beraber sosyal gelir dağılımında uçurum olacağını öngörmektedir. Bu durumun sürdürülebilir devlet politikalarını imkânsız kılması kaçınılmazdır (Erbakan, 2014, ss. 89-153). Erbakan, ranta aktarılması gereken paraların gerçek sahibi olan vatandaşa aktarılmak üzere iş sahaları, sosyal güvenlik ve bütçeye aktarılması gerektiğini düşünmektedir. Rantın ortadan kalkmasıyla gelir gider tablosu denkleşecek, yatırımlar artacak, istihdam ve ihracat rakamları büyüyecek, vatandaş kaliteli ürüne ucuz fiyata ulaşabilecek ve toplumun refah seviyesi yükselecektir. (Erbakan, 2014, ss. 89-154). Adil Ekonomik Düzen, iktisadi kurumları İslami kurallar çerçevesinde "mutlak" ve "geçici" mülkiyet olarak ikiye sınıflandırmıştır. Bu kurumlar; iki tarafın da rızasıyla ve hür iradesiyle sözleşme yapabilme, spekülasyona mahal vermeyecek şekilde organize edilen serbest piyasa sistemi içerisinde kontrollü serbest piyasa kurumları olacaktır (Öztürk, 2017, s. 161). Dolayısıyla bankacılık ekonomi ve finans üzerinde bir yük olmaktan çok üretimi teşvik eder şekilde yapılandırılacaktır. Böylece kapitalist ekonomik düzenin bankacılık faaliyetinden farklılaştırarak ekonomik büyümeyi teşvik edecektir.

1.3.3. Reel Ekonomi için Tedavi Reçetesi

Erbakan Hoca ekonomisinin karşısında yer almış, reel ekonomiyi savunan bir ekonomi politikası çizme çabasıdadır. Bu yönüyle kendini diğer siyasi partilerden farklı yerde konumlandırır. Adil Ekonomik Düzen'den bahsettiği külliyatında diğer partilere yönelik kapitalist ve rant ekonomisini temel aldıklarını, kalkınmada öncelikli olarak küçük, zengin grupları önceliklerini, Adil Ekonomik Düzen'in ise Reel Ekonomi Modeli'ni esas aldığı, ülkenin kalkınmasının belli gruplarla değil topyekûn kalkınmayla gerçekleşebileceğini, var olanı adil bir şekilde bölüşmeyi amaçladığını vurgulamakta, diğer siyasi partileri rantiyeci olarak nitelendirilmektedir.

Adil Ekonomik Düzen'in ileri sunmuş olduğu ekonomi politikalarıyla diğer faizci ekonomi politikaları (rantiyeciler) sık sık karşılaştırılmaktadır. Bu konuda Menderes Çınar'a göre en kayda değer karşılaşmayı "Choudhury" yapmaktadır ve şu şekilde aktarmaktadır; İslam temelli ekonominin 3 ana prensibi bulunmaktadır. Bunlar "Tevhid ve Kardeşlik", "Çalışma ve Verimlilik", "Gelir Dağılımında Eşitlik" tir. Bu temel prensipler doğrultusunda bir ekonomik düzen kurulup faizin kaldırılması ve yerine kar ortaklığı (mudarebe) sisteminin getirilmesini savunmuştur ve tüm bunların hayata geçirilmesi

sürecinde gereksiz tüketimden kaçınılması, zekât verme kuralının işlerlik kazanması ve İslam prensiplerinin göz önünde bulundurularak ekonomi politikalarının düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur (Çınar, 1994, ss. 21-32)

1.3.4. Kadro ve Zihniyet

Adil Ekonomik Düzen belli bir dünya görüşünden Millî Görüş'ten esinlendiği için bu ekonomik modelin uygulayıcıları ve zihniyeti önem arz etmektedir. Erbakan bu husus müstakil olarak ele almıştır. O'na göre "Kadro", "Zihniyet" ve "Gözetilecek Temel Esaslar" önemlidir ve bu hususları Erbakan açıklamıştır. Buna göre, 'Adil Ekonomik Düzen 'i ancak Millî Görüş'ü benimsemiş, tutkulu, inanan ve inandığını kendi hayatında uygulama azmine sahip zihniyet ve kadrolarla kurulabilir'. (Erbakan, 2014, ss. 214-230)

Erbakan Hoca'nın zihniyetten kastı, kendi milli değerleri, imkânları ve sınırları dâhilinde ülkenin kalkınması için öz kaynaklardan beslenen üretim, dış satım ve istihdam yaratma çabasıdır. Oluşturulan bu üretim ortamının gelirlerinin ise ülke genelinde adil ve dengeli dağılması esastır. Böyle bir düzen ancak Adil Ekonomik Düzen 'in temel esasları doğrultusunda kurulan bir dünyada gerçekleşebilir. Erbakan'ın külliyatında bahsetmiş olduğu minvalde düşünce yapısına sahip olmayan kadrolar, ülkenin kalkınmasına katkı sağlayamayacakları gibi, ancak yıkıma sebep olurlar. Ülkenin kurtuluşa erişebilmesi için ön koşul olan "Güven", "İnanç" ve "Azim" ön kriter olarak sunulurken, ahlaki ve manevi kurallar da iş yürütümünde temel prensip olarak belirlenmektedir (Erbakan, 2014, s. 214-239).

Mustafa Özel'e göre mevcut düzeninin kapitalist yöntemlerle sürdürüldüğünü düşündüğümüzde Erbakan'ın İslam'a dayalı ekonomik bir düzenin, kapitalist düzenin getirmiş olduğu adaletsizliği çözmeyi amaçladığını, yine popülist birçok söylemi olan, ancak ülkemizin gerçekleriyle örtüşmeyen sosyalizmin de ülkemizin ekonomik problemlerini çözmeye tek başına yeterli olmayacağını, İslami temellere dayandırılmış Adil Düzen 'in ekonomik modelinin bu iki batıl sistemin sadece faydalı yönlerinin alındığını ve ülkemizin ekonomik problemlerine milli bir şuurla yaklaşan üçüncü bir ekonomik çözüm yolu olduğunu vurgulamış, sosyalist ve kapitalist ekonomik modellerde yer alan çıkarıcı ve halkı düşünmeyen, emperyalist, sadece belli zümreye hizmet eden yönlerini reddetmektedir (Özel, 1993, ss. 100-104). Menderes Çınar, "İslami Ekonomik Sistem" inde "Özel Mülkiyet" ve "Özel Teşebbüs" lerin üretim maksatlı kredi kullanmasının desteklendiğini, bu şekilde elde edilecek olan maddi zenginliğin ise eş güdümlü çalışma, ortak sorumluluk, sosyal adalet ve dengeli gelir dağılımı ile mümkün olduğunu savunmuştur.

Hosseini; "Müslüman Adam" (Homo İslamicus) kişilik tanımlamasını "İslami Ekonomik Düzen" ilkelerinden yola çıkarak oluşturmuştur. İslami kişiliği "adil, hayırsever, toplumsal bakımdan sorumlu, çabuk ve kolay kazançların çekiciliğinden uzak durmayı başarabilen kişi" olarak tanımlamıştır. Ona göre İslami kişilik bireyden ziyade toplumun çıkarlarını kollayan kişidir. Bu tanımlı, İslami ekonomi felsefesinin özü olarak tanımlamıştır. Bu kişilik tipinin hem maddi dünyada hem de ebedi dünyada fayda sağlayacağı düşünülmüştür (Çınar, 1994, ss. 21-32).

1.4. Adil Düzen 'de Sosyal Adalet ve Vergi Siyaseti

Arapça dilinde Adalet kelimesi; etimolojik açıdan "Adl" kelimesinden türetilmiştir. Kavram olarak ise "Adale" kelimesinden gelmektedir. Bu kelime doğru yolda ilerlemek, eşit olmak ve denge gibi anlamlar içermektedir. Genel kullanım karşılığı ise 'Hakk'ı savunmak, dengeli olmak ve doğru yolda ilerlemek gibi sosyal davranış biçimlerini ifade eder. Bu bilgiler doğrultusunda İslam'da adaletin genel

itibari ile ölçülü olma, doğru yolda yürüme gibi ilahi olan faziletli tüm davranışların birleşimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Hadduri, 1999, ss. 22-25)

İslam hukuku, toplum içerisindeki bireylerin, kendi aralarındaki ilişkilerde eşitlik ve adalet gibi kavramların esaslarını belirlemiştir. İslamiyet, toplumun ve bireylerin gelişebilmeleri için kendilerinin çaba sarf etmelerini teşvik etmiştir. İslam, bir zümrenin çalışan bir birey üzerinde tahakküm kurmasına müsaade etmez (Kutub, 2014, ss. 58-59). Adalet dairesinde tüm toplum üyeleri, kendilerini ve toplumu gelirtimeleri istenmiştir. Devlet güvencesi bunun genel çerçevesini belirlemeli ve bu kamu hizmetini yerine getirmelidir.

Adil Ekonomik Düzen ilkelerini İslami değerlere dayandırmaktadır. Dolayısıyla Adil Ekonomik Düzen 'in savunduğu sosyal adalet İslami açıdan tanımlanan Sosyal adalet kavramıyla örtüşmektedir. Batı kapitalizm tarihinde görülen sınıflar arası eşitsizlik, sınıflı toplum yapısı, gelir dağılımı eşitsizliği, karar süreçlerinde mülkiyet sahibi kişilerin ayrıcalıklı konumu, sınıf savaşlarının yarattığı toplumsal düzensizlik, yoksul bireylerin toplumda marjinalleştirilmeleri gibi hususlar şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Bu gibi durumların toplumsal bünyemizi alt-üst edeceği uyarılarında bulunulmuştur.

1.5. Adil Düzen 'in İktisadi Uygulamalarla İlgili Görüşleri

Adil Düzen 'de bütçeye gereksiz yük oluşturan kamu harcamalarının önüne geçilmesi düşünülmüştür. Bunun yanı sıra vatandaşın birebir etkilendiği yüksek enflasyon ve faiz gibi araçların önüne geçilmesi zorunlu görülmüştür. Bu bağlamda çözüm için "*fakir vatandaşlardan vergi alınmaması için asgari geçim hadlerinin piyasa fiyatlarıyla mütenasip olarak ayarlanması ve gerçeğe uygun bir muafiyet prensibinin tatbikini şart sayıyoruz.*" (Erbakan, 2014, s. 94). Bu bağlamda, devletin gerek para politikaları gerekse maliye politikalarıyla ilgili gerekli müdahaleleri yapması gerektiği konusunda Adil Ekonomik Düzen 'in diğer iktisat görüşleriyle uyumluluk içerisinde olduğu söylenebilir.

John M. Keynes'in ortaya atmış olduğu Keynesyen Teori; ülkelerin ekonomileri durgunluk dönemine girdiğinde devlet, mali ve para politikaları doğrultusunda ekonomiye bazı müdahalelerde bulunabileceğini öne süren bir ekonomi görüşüdür. Bu görüş 1929 Büyük Buhrandan sonra 1936 yılında yayınlanan "Para, Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi" kitabına dayanmaktadır. Keynes bu eserinde; klasik iktisat teorisini savunanların aksine ekonominin sistematik bir şekilde işlemeyeceği, farklı durumlarda farklı müdahalelerin yapılması gerektiğini, oto pilot yöntemiyle ekonomi politikaların yürütülemeyeceğini ele almıştır (Keynes, 1964, s. 5). Keynesen modeli, klasik iktisat teorisinin temelini oluşturan "Say Yasalarını da reddetmektedir (Keynes, 1964, s. 25). Maliye politikası enstrümanları ile ekonomiye devlet tarafından yapılacak olan müdahaleler ile ancak tam istihdam amacına ulaşabilmektedir (Keynes, 1964, ss. 94-95). Ekonomik Buhran sonrası birçok ekonomist klasik iktisat yönteminden uzaklaşıp, devletin ekonomiye mali ve para politikaları araçlarıyla müdahale edebileceği yönündeki görüşlerde hemfikir olmuş olsa da bu müdahalenin ne düzeyde ve hangi araçlarla yapılabileceği hala tartışma konusudur. Adil ekonomik düzen anlayışı da benzer bir müdahale yanlısı olup serbest piyasa mekanizmasının iddia edildiği gibi her zaman refah doğurmayacağı kabulüne dayanmaktadır.

1.5.1. Adil Düzen 'in Ticaret Siyasetine Yaklaşımı

Ticaret üretim ve tüketimin organize edilmesinde önemli bir unsur olarak zikredilmektedir. Erbakan, külliyyatında Adil Ekonomik Düzen 'in ticaret etiği konusundaki görüşlerine detaylı olarak yer vermiştir. Erbakan'a göre ticaret, ahlak kuralları çerçevesinde yürütülmelidir. Ticaretin vazgeçilmez unsuru olan sivil toplum ve odalar ile ortaklaşa çalışmalar yürütüleceği, küçük esnaf ve yatırımcının

parasının spekülâtif eylemlere karşı korunacağı, vatandaşın karaborsacılar ve fahiş fiyat artışlarına karşı korunacağı ve karşılıklı güven ortamının tekrar tesis edileceği bir sistem oluşturulması gerekmektedir. Devletin temel gayelerinden olan iktisadi kalkınmada sanayi ve ticaret örgütlerinin aktif rol alması gerekmektedir (Erbakan, 2014, s. 95).

Ticaretin ana unsuru olan “para” Adil Ekonomik Düzen ‘de yeniden tanımlanmıştır. AED’ e göre para; üretilen bir ürünü satın alabilmek için kullanılacak özel bir senet niteliğinde olup, sisteme sadece para sokarak daha fazla para kazanılacak bir ürün değildir. Buna göre para ile ilgili belirlenen temel ilkeler aşağıdaki gibidir (Erbakan, 2010, ss. 59-64).

1. Para = Mal İlkesi; Para sembolik değeri olan bir ürün olup, üretilen eşyanın mali değerine karşılık gelir. Ancak, satın alınması beklenen ürün değil, satın alma gücü olan ürün niteliğindedir (Erbakan, 2010, s. 62)
2. Faiz Yok İlkesi; Adil Ekonomik Düzen ‘in en temel ilkesi olup, paranın karşılığında para kazanma durumu üretime darbe vuracağından faiz söz konusu olmamalıdır. Kapitalist düzende ürün üretilir, piyasaya sunulur ve sonucunda bir gelir elde edilir. Bu gelir bankaya yatırılır ve bir yıl sonra faiz ile beraber iade edilir. Bu bir yıl içinde üretim yapılmamıştır fakat bir tüketim hakkı elde edilmiştir. Kapitalist düzen bunu ya gizliden para basarak verir ki bunu herkesin hakkını alarak yapar ya da başka bir üreticinin hakkını alarak yapar. Her ikisinin de Adil Ekonomik Düzen ‘de yeri yoktur. Çünkü bu durum zulümdür ve fakir fukaranın hakkıdır.
3. Karşılıksız Para Yok İlkesi; Merkez Bankası’nın keyfi bir şekilde para basması yüksek enflasyona sebep olacağından, para mutlaka geçerli bir gerekçe karşılığında basılmalıdır. Üretim olmadan basılan para fiyat artışına sebep olur çünkü piyasada karşılığı yoktur. (Erbakan, 2010, s. 36)
4. Paranın Bir Eşya ile Tanımlanması; Para, fiziki bir üretim veya gayrimenkulün karşılığına tekabül etmelidir.

Adil Ekonomik Düzen, ilkelerini temel olarak İslami esaslara göre kurgulamaktadır. İslam’da para ile ilgili doğrudan hükümler bulunmamaktadır. Ancak kapitalist sisteme izin vermeyen İslam ekonomisi, aynı zamanda dolaylı olarak paranın piyasalarda işlem yapmak, spekülasyon oluşturmak amacıyla kullanımına karşı çıkmaktadır. Para ürün karşılığı takas aracı olarak kullanılmalıdır (Çobanoğlu, 2013, ss. 81-84). Para, para kazanmanın bir aracına dönüştürülmemelidir, üretimi teşvik etmelidir.

St Thomas gibi birçok batılı düşünürün etkilendiği ve görüşlerine atıfta bulunduğu İslam alimi ve filozof olarak bilinen Muhammed-El Gazali, para konusunda şu görüşleri bildirmektedir; ticarete mal takası yerine paranın kullanılması ticareti kolaylaştırır, ürünlerin gerçek değerinin oluşmasına katkı sağlar, altın ve gümüş para görevi görmesi olumlu bulmuştur (Orman, 1984, s. 168) Gazali, paranın tek başına bir değeri olmadığını, mal ve ürünler karşısında temsili bir değeri olduğunu savunur. Faizi ise paranın para ile satılması olarak tanımlar ve bunun kutsal kitapta haram kılındığını beyan eder. O’na göre faiz, adil olmayan bir ekonomi argümanı olup, paranın faiz karşılığı kullanılması hem vatandaşlara hem de devletin kesesine ihanettir, haksız kazançtır (Ersoy, 2008, s. 132). Bu nedenle faiz Millî Görüş ekonomisi anlayışında yer bulamamıştır. Bir toplumsal ve ekonomik sorun olarak işçi-iş veren ilişkisinin doğasının ne olması gerektiği hususuna da Adil Ekonomik Düzen ‘de yer verilmiştir. Bu hususa aşağıda değinilecektir.

1.5.2. Adil Düzen 'de İşçi- İşveren Meselesi

İslam ekonomisi emeği üretimin belirleyicisi olarak ele alır. Birçok İslam ekonomik literatür kaynağı, emek ile ilgili hükümler içermektedir. Bu hükümlerin bir kısmı üretimde emeğin önemi, alın teri ile kazanılan paranın kazançların en hayırlısı olduğunu vurgularken, diğer kısmı ise çalışanın hakkının alın terinin kurumadan ödenmesi gerektiğini, emekçinin hakkının erkenden teslim etmenin önemini vurgular. İslam ekonomisine göre emek temel ekonomik değerdir. Çalışan ve çalıştıran arasında dayanışma olması ise hem verimi hem de kaliteyi artırır. Emek ve sermayenin birbirine karşı herhangi bir üstünlüğü söz konusu değildir. Sermayede en az emek kadar değerlidir. Çünkü sermaye potansiyel iş gücünü istihdama çevirir.

Sermaye ile ilgili en önemli husus ise sermayenin İslam ekonomisinin kabul ettiği sınırlar içerisinde kazanca dönüştürülmesidir, yani faiz, karaborsacılık gibi spekülasyon eylemleri değil, üretim sahalarında kullanılmasıdır. Günümüzde yürürlükte olan sistemlerden Kapitalizm, sermayenin harcama şeklini sorgulamamaktadır, Sosyalizm ve Marksizm ise işçi sınıfı ve emeği önceliğini iddia etse de iktidara geliş biçimi olarak kanlı ve adaletsiz yöntemleri seçtikleri için en başta adaletsizliği savunmaktadırlar. Sokak eylemleri ve devrim adı altında taraflar arası çatışmalar, ekonomik yatırım araçları ve sermayedarlarının kaçacağı bir ortam olduğu için ekonomik kalkınma söz konusu değildir. Kaldı ki komünizm ve sosyalizm ile yönetilen ülkelerin başarısızlığı bunun doğruluğunu kanıtlamaktadır. Iraklı dini lider Es Sadr'a göre *"Marksizm'in kendisi de sınıfsal bileşimi, kendi sınıf anlayışının içinde telakki etmektedir"* der. (Es-Sadr, 1980, s. 126). İşçiler için hak, özgürlük ve eşitlik vaat eden bu sistemler iktidara geldiklerinde, işçi sınıfını diğer kapitalist sistemlerde bile edinebilecekleri haklardan mahrum etmişler, sömürü düzeninin birer dişlisi haline getirmişlerdir. Buna karşılık Adil Ekonomik Düzen bunun önüne geçmek için sermayenin zenginleşmesini sadece üretim ve adaletli ve sosyal haklarla donatılmış istihdama bağlamış, böylece işçilerin de çalışma haklarını garanti altına almış, yüksek faiz ve rant yollarıyla kolay zenginleşmenin önüne geçmiş, milli geliri ve refahı tüm tabana yaymıştır. 54. Refah-Yol Hükümet döneminde bunun örneğini görmekteyiz (Sugözü, 2016).

Adil Ekonomik Düzen üretim odaklı olması sebebiyle, kredi verme sistemini de üretime koşullamıştır. Bu sistem sayesinde işsizlik problemi kalmayacaktır. Yüzde yüz istihdam oranına ulaşına kadar da devlet işsizlere işsizlik ödeneği ödemektedir (Erbakan, 2010, s. 86). İslam ekonomisinde tıpkı Adil Ekonomik Düzen 'de olduğu gibi ekilebilir arazilerin veya sermayenin başkalarına kullanılması da söz konusudur. Ancak burada ödeme faiz niteliğinde değil arazinin veya paranın kullanımıyla edinilen karın kişiler arasında bölüşülmesiyle gerçekleşir (Mevdudi, 2016, s. 188). Adil Ekonomik Düzen 'de ticari ilişkilerde ortaklıklara ve dayanışmaya önem verilmektedir. Piyasalarda haksız rekabetin, tekelleşmenin önüne geçmek, fiyat istikrarını sağlamak adına "Ahilik" benzeri aracı kurumların ticareti geliştirmede önemli olduğu düşünülmektedir (Erbakan, 2014, ss. 95-96). Kısaca işçi-işveren zıtlığı yerine, bu iki unsurun uyum ve iş birliği esas alınmıştır. Böylece toplumsal huzur sağlanabileceği gibi ekonominin de verimi arttırılabilecektir. Enerji ve Madencilik sektörü ekonominin bir diğer önemli unsuru olarak değerlendirilmiştir.

1.5.3. Millî Görüş'ün Enerji ve Madencilik Siyaseti

Adil Ekonomik Düzen, belirtildiği gibi, temel ilkelerini İslam ekonomisine dayandırmaktadır. İslam ekonomisi, sınıflaşma, burjuvazi gibi bir kesimi diğer kesimden parasal anlamda üstün tutan anlayışları reddeder, sınıflaşma yerine toplumun bir bütün olarak kaynaşmasını önceler (Tabakoğlu, 2013, s. 66). İslam'a göre yer altı madenleri, su, toprak gibi doğal kaynaklar tüm insanlığın ortak değeridir. Yer altı ve yer üstü zenginliklerinden dolayı hiçbir millet hiçbir milletin sömürsü veya esiri

olamaz. Her bir ülke kendi öz kaynaklarını dilediği gibi çıkarma, varlığa dönüştürme hakkına sahiptir. İslamiyet; temel yaşam maddelerinde tekelleşmeye karşı olmakla beraber, toplumsal adaleti savunur (Duri, 1991, s. 186). Bu İslam tarihi boyunca İslam toplumlarında temel ilke olmuştur. Bu elbette iş bölümüne karşı bir duruş değildir ve iş kollarında dengeli bir çizgi izlenerek toplumun huzur ve refahının temel olması anlamı taşımaktadır. Bu bakımdan madencilik tüm ülke yararına göre işletilmelidir.

Bilindiği gibi enerji ve madencilik Türkiye gibi bir ülkenin sanayileşmesi için çok büyük öneme sahiptir. Kurulacak olan fabrikaların enerji yönünden dışa bağılılığın azaltılması elzemdir. Ancak bugüne kadar enerji kaynakları konusunda hükümetler tarafından herhangi bir kalıcı ve istikrarlı çalışma yapılmadığı bir eleştiri olarak ortaya konulmuştur. Bu yüzdendir ki ülkemiz sık sık enerji krizi yaşamaktadır. Bu durumu izah etmek için Erbakan külliyatta şu ifadeleri dile getirmiştir; "sadece gazete başlıklarına bir göz atmak, içinde bulunduğumuz enerji sıkıntısını ortaya koymak için kafidir" (Erbakan, 2014, s. 99). Maden işletmeleri mutlaka projesine uygun olarak ve devlet kontrolünde yapılacaktır." (Erbakan, 2014, s. 102). Erbakan, bahsi geçen görüşlerinin sadece vaatlerde kalmayıp, bir kısım hedeflerin koalisyonun büyük ortağı olarak iktidarda olduğu 54. Hükümet Dönemi'nde icraata geçirdiklerini de külliyatında bahsetmiştir. Mevcut enerji kaynaklarının israf edilmeden en verimli şekilde kullanılabilmesi için gerekli yasal mevzuat düzenlemelerinin yapılması, siyaset üstü bir şekilde devlet politikası haline getirilmesini elzem görmüştür. Ülkemizin yer altı kaynakları olan kömür, linyit, petrol gibi fosil yakıtların ağır sanayide enerji kaynağı olarak kullanılması, su kaynaklarının verimli bir şekilde değerlendirilmesi için de çevre hassasiyeti göz önünde bulundurulması koşuluyla hidroelektrik santrallerinin sayısının çoğaltılması, alternatif enerji kaynağı sağlamak için nükleer santrallerin kurulması, çevre kirliliğine mahal verilmemesi için gerekli tedbirlerin alınmalıdır (Erbakan, 2014, ss. 99-102). Ülkede yeni enerji kaynakları aranmak ve enerji arzını artırmak amacıyla çalışmalar yapılması hususunu sıkça dile getirmiştir. Ülke ekonomisine katkı sağlayan kaynaklardan biri de turizm sektörü olarak görülmüştür. Bu husus takip eden bölümde ele alınacaktır.

1.5.4. Adil Düzen 'de Turizm Meselesine Bakış

Adil Ekonomik Düzen 'in turizme bakış açısı ülkemizin milli kültür, tarih ve doğal mirasının dünyaya tanıtılması olarak görür. Ülkemiz zengin doğal güzellikleri, geçmişten bugüne aktarılan kültür mirası ile dünyada eşi bulunmayan bir ülke konumundadır. Erbakan Hoca, devletin öncülük yapacağı turizm yatırımları ve özel teşebbüslere sunacağı kredi imkânlarının, ülkenin tanıtımına ve gelişimine katkı sağlayacağına inandığını külliyatında belirtmiş ve dünyada petrol zengini ülkelerin yatırımcılarının ülkemizde yatırım yapmasını sağlayacaklarını ve iç turizmin gelişmesinde gerekli tüm olanakların kullanılmasını gerektiğini belirtmiştir (Erbakan, 2014, ss. 102-103). Erbakan aynı zamanda, ülkemizin turizm alanında gelişmesini, diğer dünya ülkelerinin memleketimizi görüp, milli kültür ve ahlakımızdan faydalanmaları, bizi örnek almaları konusunda olumlu olacağını düşünmektedir (Milli Nizam Partisi Programı, 95. Madde).

1.5.5. Adil Düzen 'de Ulaştırma Hizmetleri ve Hedefleri

Adil Ekonomik Düzen, ülkenin ulaşım ağının vücudun kılcal damarlarına benzetir, ülkenin tamamına eşit hizmet götürebilmek için ulaşım ağının da ülkenin dört bir yanına tam teşekküllü geliştirilmesi gerektiğini savunur. Kara, hava, demir ve deniz yolları ulaşım ağının devlet eliyle sağlanması, mevcut ulaşım ağlarının sık sık bakım onarımının yapılmasını, yol ağı üzerinde modern tesisleşmenin geliştirilmesi gerektiğini savunur (Erbakan, 2014, s. 103). Milli Nizam Partisi programında, şehirlerarası ulaşım ağının geliştirilmesinin yanı sıra, artan şehir nüfuslarıyla beraber, şehir içi yol

ağlarının da ihtiyaca karşılık verecek şekilde sürekli güncellenmesi gerekliliğinden bahsetmiştir (Millî Nizam Partisi Programı, 87. Madde). Bir başka ifade ile Erbakan, ulaştırma ağının genişletilmesi ile yerel pazarların ulusal pazar ile daha başarılı bütünleşerek güçleneceğine inanmaktadır. Böylece ulusal kalkınma hedeflerine daha bir güven içinde ulaşılabilecektir. Bu aynı zamanda uluslararası pazarlara Türkiye'nin daha iyi koşullarda bütünleşmesi, yerel üreticilerin uluslararası pazarlara daha uygun ulaşması anlamına gelecektir.

1.5.6. Millî Görüş'ün Tarım Siyaseti

Adil Ekonomik Düzen kırsal kalkınma hedeflerini ortaya koyarken, önceliğini çiftçinin başarılı eğitimine vermiştir. Eğitim yoluyla köylünün içinde yaşadığı koşullarla daha iyi baş edebileceğini, yaşam koşullarını iyileştirebileceğini belirtmiştir. Köylerde açılacak olan kurslarda gerek öğretmenler gerek teknik elemanlar gerekse köyün imamları aracılığıyla tarımsal kalkınmanın sağlanması için önemli bir adım atılacağı vurgulanmıştır. Bu konu Erbakan külliyatında şöyle ele alınır; köylerde bilinçli tarım yapılması verimliliği arttıracaktır. Bu maksatla köylerde zirai alanlarda kurslar açılmalı, üretim çiftlikleri kurulmalı, köy okullarında zirai konuları içeren ek dersler müfredata alınmalı, klasik tarımdan modern mekanize tarıma hızlı bir geçiş sağlanmalıdır. Köylerde görev yapan öğretmen, imam gibi memurlar görev yaptığı köylü ile iş birliği içerisinde köyün tamamına fayda sağlayacak şekilde iş birliği içinde çalışmalıdır (Erbakan, 2014, ss. 103-104). Tarımda kullanılan ekipman ve malzemelerin modernizasyonu sağlanmalı, bölgelerin mevsimsel şartlarına göre en uygun ürün tespit edilmeli, o bölgede kullanılacak en verimli gübre seçilmeli, gerekli sulama altyapısı ivedilikle tamamlanmalı, tarım politikaları için yasal mevzuatlar yeniden gözden geçirilmeli, çiftçiye verilmesi gereken her türlü destek ve ödenek tez elden çiftçiye ulaştırılmalıdır (Erbakan, 2014, ss. 104-105). Böylece kırsal hayat ve köy ekonomisi canlı tutulabilecek, belli bir nüfus köy üretimini mümkün kılabilecektir. Bu da ulusal ekonominin canlanmasına katkı sağlayacaktır.

Millî Görüş, ağır sanayiye önem vermesine rağmen, tarihte ve günümüzde tarımın temel zenginlik kaynağı olduğuna güçlü vurgu yapmıştır. Erbakan günümüzde de tarımın temel bir ekonomik değer kaynağı olduğuna inanmakta, stratejik bir öneme sahip olduğunun bilincindedir. Tarım, ülkenin beslenme ihtiyacının giderilmesi ötesinde, ekonomik bir değer olarak önemini kaybetmek şöyle dursun, giderek stratejik bir değere ulaşmaktadır. Gıda ekonomisi ülkenin beslenmesi yanında genel ülke ekonomisine ve giderek bölgenin gıda sorunlarının çözümüne katkı sağlayabilecektir. Bu çerçevede Erbakan Güney Doğu Anadolu Projesi'ni örnek göstermiştir.

Sonuç

Bu çalışmada Millî Görüş'ün ekonomiye, özellikle iktisat politikasına yaklaşımı anlatılmış ve ortaya konulmuştur. Yukarıdaki anlatımlardan anlaşılacağı üzere Millî Görüş, Kapitalizm ve Sosyalizm 'den farklı bir ekonomik yaklaşımı benimsemiştir. Kapitalizm ve Sosyalizmin ekonomik çerçevede açmazlarına işaret edilmiş, toplumsal ve ekonomik hayatı güçleştiren unsurlar olarak değerlendirilmiş, ülkemizde başarılı olamayacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Eleştiriler yoluyla Millî Görüş kendi iktisat politikası ilkelerini genel hatlarıyla oluşturmuştur. Oldukça muhafazakâr bir ekonomi politikası öngörmesine rağmen sosyal adalet vurgusu ve zayıfların korunması üzerinde durulmuş, topyekûn bir toplumsal kalkınmanın sağlıklı bir toplum oluşturmak suretiyle mümkün olacağı vurgulanmıştır. Bu anlamda Millî Görüş ekonomi yaklaşımı, sosyal, aynı zamanda dinamik bir kalkınmayı öngörmüş, ancak piyasa mekanizmasını dışlamadan politik müdahalelerle daha adil bir ekonomik düzen oluşturabileceği savunulmuştur.

Erbakan siyaset anlayışı ve dünya görüşü olarak Millî Görüş'ü uzun süren bir tecrübe ile oluşturmuş ve bu çerçevede Adil Ekonomik Düzen tasarısını ortaya koymuştur. Ülkemizin tarihi tecrübesi, dini kültürü toplumumuzu yeknesak bir toplum haline getirmiştir ve toplumumuzun benimsediği / benimsemesi gereken ekonomik düzeni oluşturmuştur. Erbakan toplumsal dokudaki çözümlerin yanlış ekonomi politikaları sonucu olduğu doğru olarak tespit etmiş, homojen ve ahenk içinde bir toplumsal düzenin ancak Adil Ekonomik Düzen çerçevesinde mümkün olduğunu başarılı şekilde ortaya koymuştur. Bu nedenle Erbakan ve Millî Görüş Düşüncesi siyasal hayatta önemli bir çekim merkezi olmayı başarmıştır. Erbakan süreç içerisinde genel ekonomi politik yaklaşımını yeni eserleri ile ayrıntıları ile ortaya koymayı başarmıştır. Erbakan'ın arayışı insan tekinin örgütlü yapılar karşısında yalnız bırakılmasının yanlış olduğunu ve kaotik serbest piyasa koşullarında korunması gerektiğini güçlü şekilde vurgulamayı başarmıştır. Bu nedenle güçlü bir sosyal güvenlik politikasını Adil Ekonomik Düzen 'in temel ilkelerinden biri saymıştır.

Erbakan koalisyon ortağı ile kısa süren iktidar döneminde bu iktisat politikası anlayışını uygulama fırsatı bulmuş ve kısa sürede ekonomide başarı sağlayabilmiştir. Ne var ki bu ekonomi politikası tam sonuçları ile ortaya çıkmadan Erbakan ortaklığındaki 54. Hükümet uluslararası ve ulusal konjonktürün etkisi ile askeri müdahale ile iktidardan uzaklaştırılmıştır. Bu durum Adil Ekonomik Düzen, Millî Görüş'ün ekonomiye yaklaşımının anlaşılmasını daha da gerekli hale getirmektedir. Askeri müdahaleye rağmen Adil Ekonomik Düzen bir iktisat modeli olarak ilgi çekici olmaya devam etmektedir. Toplumda ekonomik adaleti, ahengi ve topyekûn toplumsal kalkınmayı önceleyen Millî Görüş'ün ekonomiye yaklaşımı seçmen karşısında çekiciliğini sürdürmektedir. Askeri darbe ile söz konusu ekonomik modelin uygulanmasının sonlandırılması, yeni tartışmaları daha da ilginç kılmaktadır. Bu çalışma, belirtilen çerçevede yeni araştırmaların yapılmasına katkı sağlarsa, amacına ulaşmış olacaktır. Sonuç olarak günümüzde yeni ekonomik düzen arayışlarında Adil Ekonomik Düzen önerisi ile Milli Görüş, Necmettin Erbakan önemli bir katkıda bulunmuştur.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Kaynakça

- Açık Erişim. (2014). Milli Nizam Partisi Programı.
<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/801?show=full>
- Akbulak, Y., & Özgüç, E. (2004). Alternatif finansman yöntemi olarak islami finansal araçlar ve Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine düşünceler. *Aktive Finans Dergisi*, Kasım–Aralık, 39, 3-6.
- Akgül, A. (1991). *İslam davası ve adil düzen*. Risale Yayınları.
- Bayyığıt, D. D. (1997). *1. Uluslararası islam ticaret hukukunun günümüzdeki meseleleri kongresi*. Konbad Yayınları.
- Çetinkaya, T. (2018). Prof Dr Necmettin Erbakan ADİL EKONOMİK DÜZEN FAİZSİZ BİR DÜNYA. MGV Yayınları.
- Çınar, M. (1994). İslami ekonomi ve Refah'ın Adil Ekonomik Düzeni. *Birikim Dergisi* (59), 21-32.
- Duri, A. (1991). *İslam iktisat tarihine giriş*. İstanbul: Endülüs Yayınları.
- Edizdoğan, N. (2008). *Kamu bütçesi*. Ekin Yayınları.
- Erbakan, N. (1975). *Milli görüş temel görüş*. Dağarcık Yayınları.
- Erbakan, N. (1991a). *Türkiye'nin TEMEL MESELELERİ*. Rehber Yayıncılık.
- Erbakan, N. (2010). *Yeni bir dünya ve adil düzen*. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayını.
- Erbakan, N. (2013). *Davam*. MGV Yayınları.
- Erbakan, N. (2014). *Erbakan Külliyyatı* (Cilt 1). MGV Yayınları.
- Erdem, M., Şenyüz, D., & Tatlıoğlu, İ. (2008). *Kamu maliyesi*. Ekin Yayınevi.
- Ersin, İ., & Duran, S. (2017). Faizsiz finans döngüsünü oluşturma açısından Adil Ekonomik Düzen söyleminin kredileşme ilkeleri ve uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies*.
- Güneç, H. (1997). *Faiz, finans ve borsa ile ilgili meseleler (içinde: Baayığıt)*.
- Hadduri, M. (1999). *İslam'da adalet kavramı*. Yöneliş Yayınları.
- Karahasanoğlu, M. (1975). *Tek Adam Erbakan*. Nizam Yayınevi.
- Karluk, S. R. (2009). *Türkiye ekonomisinde yapısal dönüşüm*. Beta Yayınları.
- Keynes, J. M. (1964). *The general theory of employment interest and money*. Harbinger.
- Koçtürk, M. O. (2014). Serbest ticaret anlaşmalarının Türk dış ticareti üzerine etkileri. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 20(2), 65-77.
- Kutub, S. (2014). *İslam'da sosyal adalet*. Beka Yayınları.
- Maliye Bakanlığı. (2016). Faaliyet raporu. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2018/10/Maliye-Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-2016-Y%C4%B1%C4%B1-Faaliyet-Raporu.pdf>
- Orman, S. (1984). *İslami iktisat*. İnsan Yayınları.
- Özel, M. (1993). *Kapitalizm ve din*. Ağaç Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2017). Adil Ekonomik Düzen'de artı (k) değer paylaşımı. *Turkish Studies*.

- Sugözü, İ. H. (2016). Erbakan'ın Adil Ekonomik Düzen düşüncesi ve Refahiyol Hükümeti uygulamaları. Doğumunun 90. yılında Erbakan Sempozyumu. Mevlana Kültür Merkezi.
- Sugözü, İ. H. (2017). İslam ekonomisi ve adil ekonomik düzen. *Turkish Studies (Elektronik)*.
- Tabakoğlu, A. (2013). *İslam iktisadına giriş*. Dergâh Yayınları.
- Tok, A. (2009). *İslami finans sistemi çerçevesinde sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler*. 11. Ankara.
- Usmani, M. T. (2008). Salam and Istisna. <https://www.scribd.com/document/2927711/salam-and-istisna>
- Uzun, M. M. (2010). *Adil düzen*. Ravza Yayınları.
- Yarıcı, M. (2017). *Millî Görüş ve ağır sanayi hamlesi*. (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüce, M. (2016). *İslam'da zekât müessesesi ve modern vergilendirme ile karşılaştırılması*. İslam Ekonomisi ve Finansı.

